

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Ser.

199

Title: Navagraha Malika
Sanyoga

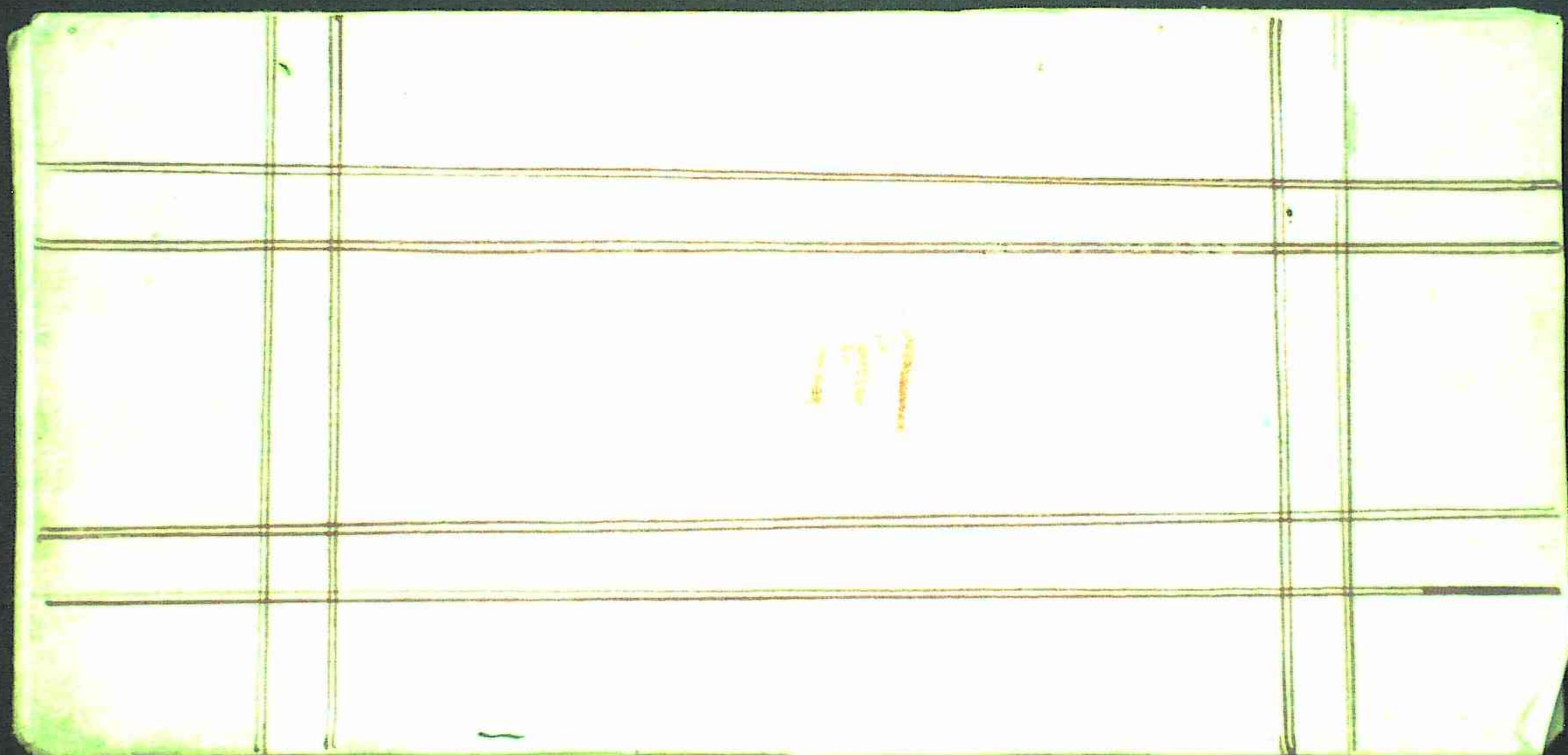
199

177

Navagraha makha	Title
from Narayana	Author
Prayoga Ratna	Editor
Saka 1726	Year, Vols.
	Publisher
177	Remarks

ग्रह. प्रयो.

१

श्रीगणेशायनमः अथपरिशिष्टोक्तरीत्याग्रहमस्वप्रयोगः॥ सवनित्यनेमिनिव
कामभेदेनत्रिधा अयनविषुवोपरागादिषु नित्यः गर्भाधानादिकर्मणि भेषुनेमिनिव
विषदपगुमसंपदादिकामनासकाम्यः अत्रमूलान्याकरतो ज्ञेयानि ग्रहवृषादिज्ञात्वा
कर्मकार्ये अन्यथाविफलं तदाहाश्वलायनाचार्यः नृपवर्णापुधस्थानमंडलासनवाह
नात् समित्कुंडोपहारांश्चपुष्परत्नाकृतीरपि गायत्रीमूलमंत्रांश्च नाममंत्रांश्चकव
लान् अधिप्रत्यधिदेवानां मंत्रांश्चार्थादिसंयुतान् तत्रन्मृतांश्चजानीयांश्चयन्तव
न्वयहान् अज्ञात्वेवंपुमानिष्टातत्फलं नैवविंदति इः खंवाप्रोतिस्ममहद्यत्नादि
द्वायवित्पुमान् इतिगायत्रीग्रहगायत्रीप्रयोगेवक्ष्यते वर्णादयश्च मंडपकुंडादिव

शिव
१

काम्येयथोक्तं कार्यं नित्यनेमिनिवकंहित्वासर्वमन्यत्समंडपंइतिमास्योक्तेः कुंडेवास्थं
डिलेपिवाभाचार्योक्तेश्च मंडपलक्षणंहेमाद्रौमत्स्यपुराणे गृहस्योत्तरपूर्वेणमंडपंका
रयेदुधः रुद्रायतनसमोवाचतुरस्त्रमुदकपूवं दशहस्तातथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः
तस्यैवागणितत्वारिकर्तव्यानिविचक्षणैः कुंडचक्रंरूपगणे नवग्रहमखेकुंडहस्तमात्रं
समंततः चतुरस्त्रमधोहस्तंयोनिवक्रं समेखलं चतुरंगुलविस्तारा मेखलातइडक्षिताः
मास्ये वितस्तिमात्राया निःस्यात्सदसमांगुलविस्तृता कूर्मपृष्ठोन्नतामध्येपार्वयोश्च
गुलाक्षिता गजोष्ठसदशीतद्वदायताछिद्रसंयुता मेखलापरिसरं सर्वत्रअस्त्यदल
संनिष्ठा गजोष्ठतुल्याश्वत्थदलतुल्यावेतिविकल्पः साचयोनिःपश्चिमतः कार्याप

नवग्र. प्र.

श्विमेमध्यभागेतुयोनिं कुसीद्विधानतइतिगोतिः मात्स्ये. मानहीनाधिकं कुंडमनेकम
यदभवत्. तस्य चोत्तरपूर्वे तु स्थंडिलं हस्तमात्रकं. त्रिवप्रचतुरस्रं च वितस्तु द्वायसं
मितं. स्थंडिलं वेदिः वप्रमिखलाः द्विगुलोच्छितो वप्रः प्रथमः समुदाहृतः अंगुलोच्छ्र
यसंयुक्तं वप्रद्वयमथोपरि. द्व्यंगुलस्तत्र विस्तारः सर्वेषां कथितो बुधेरिति अन्यस्मिन्
वर्णदेशानामादिप्रयोगे स्पष्टीभविष्यति. ॥ अथ ग्रहयज्ञप्रयोगः ॥ यजमानः स्ना
त्वा नित्यकर्म निर्वर्त्य मौहूर्तिकोक्ते देशकालोसंकीर्त्य अथ नादिनित्यकालेषु संक
ल्पयेत्. ग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं ग्रहयज्ञं करिष्ये इति. विप
दपगमादिकामनायां तु अमुककामनासिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं ग्रहयज्ञं
कर्माधानादिनिमित्तेषु अमुककर्मकर्तुमादौ आदित्यादिग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वारा परमेश्वरप्री
त्यर्थं ग्रहयज्ञं करिष्ये इति. २

तदंगत्वेन पुण्याद्वाचनादिकृत्वा चार्यादीन् वृणुयात्.

करिष्ये इति. ततः संभारान्तं भरेत्. तत्र नित्यनैमित्तिकयोः प्रतिपदोक्तवस्तु नितदसावेन
कूल्यरूपाणि वा यथाशक्तिसंपादयेत्. काम्ये तु प्रतिनिध्यभावात् प्रतिपदोक्तवस्तु नैव.
तत्र आचार्यादिवरणं तत्र विधिज्ञं स्वशारवाविदं साचारमेकं अस्मिन् ग्रहभरेत्वेमा
चार्यकं कुर्विति पाणिना पाणिमुपसृश्य वृणुयात्. अन्यानां त्विक्यं वृण्विति प्रत्येकं
वृणुयात्. तत्र अमुकप्रकरणं चितामुकगोत्रोत्पन्नां अमुकवेदांतर्गतं अमुकशारवाद्य
यिन अमुकशर्माणं ब्राह्मणं अस्मिन् ग्रहभरिकर्मणि आचार्यत्वा महं वृणु इति वृत्तोऽस्मि
त्युक्त्वा. आचार्यस्तु यथास्वर्गेशक्रादीनां वृहस्पतिः तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन्नाचार्य
सर्वस्वव्रतेत्याचार्यस्य. तेन होमानुसारेण वृत्तारोष्टौ षोडशो वा तेन करिष्यामीत्यु
क्त्वा चामेधुः अस्य यागस्य निष्पन्नो भवतो भ्यर्थिता मया. स प्रसन्नैः प्रकर्तव्यं

ग्रहमः प्र-

३

शांतिकं विधिपूर्वकं इति कृत्स्विजां ततो गंधवस्त्रादिभिः यथाशक्ति तेषां पूजनं तत्र आ-
चार्यो ग्रहप्रतिमां नामग्न्युत्तारणं कुर्यात्तत्र विधिः परिशिष्टे ताम्रं स्फटिकं रक्तचंदनं सु-
वर्णं तदेव रजतं लोहं सीसं कांस्यमिति नवप्रतिमाद्रव्याणि सवर्णमेकमेव वा सर्वेषामि-
ति तदेवेति बृहस्पतेरपि बुधवत्सौवर्णं प्रतिमैत्याशयः ततः आचार्योपवित्रपाणिः
देशकालौ संकीर्त्य यजमानानुज्ञया चार्यकर्मकरिभ्य इति संकल्प्य यदत्र संस्थितं
सत्तत्स्थानमाश्रित्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थितं तत्र गच्छतु अपक्रामंतु इति
प्राच्यादिदिक्षु प्रादक्षिण्येन सर्षपान् विकीर्य शुचीं वा हव्या मरुतः शुचीनां शुचीं हि
नोम्यधुरं शुचीं श्यः । क्रतेन सत्यं मृतसापं आयनं शुचिजन्मानः शुचयः पावकाः । अ-
ग्निः शुचिं व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुचीराचत आर्जुनः । उदग्ने शुचयः स्त-

देवा आयातु या नुधाना अपयां नुविष्टो देव यजनं रक्षसेति भूमौ प्रादेशं कुर्यात्

वशुक्राभ्यां जत ईरते । तव ज्योतींश्च रचयः । इति त्वेन पंचगव्येन तथैव प्रोक्ष्य ॐ आपो हि
ष्ठितु त्वेन शुद्धा हि स्तथैव प्रोक्ष्य कृतांजलिः स्वस्त्ययनं तास्य मरिष्टने मिं महद्रुतं वा-
यसं देवतानां अमरघृमिंद्रं सर्वं समस्तं बृहधशानावै भिवा रुहेम । अंहो मुचमां
गिरं सुगयं स्वस्त्वोत्र यं मनसा च तास्य । प्रयंतपाणिः शरणं प्रपद्ये स्वस्ति सर्वे वाधे
भयं नो अस्तु । इति मंत्रद्वयं देवतासं प्रार्थ्य तत्र नवग्रहप्रतिमाः आभ्युत्तारणं कुर्यात्
आग्निः सप्तिं वा जंभरमिति सप्तर्वस्य स्रक्तस्य गुणकृषिः अग्निर्देवता त्रिष्टु-
ष्ठं रः अग्न्युत्तारणी विनियोगः अग्निपदरहितेनाग्निः सप्तमिति स्रक्तेनाभिषिच्य
पुनरग्निपदं कृत्वा तेनैवाभिषिचेत् इति अग्न्युत्तारणं ततः आचार्यः कर्मसंकल्प-
पूर्वकं गृहाडुत्तरत ईशाने वा कृतायां चतुर्दिक्षु हस्तमात्रावरायां चतुस्त्रिंशं गुलप्र-

अग्निः सप्तमिति सप्तर्वस्य स्रक्तस्य गुणकृषिः अग्निर्देवता त्रिष्टुष्ठं रः

यस्य प्र.

४

माणत्रिभूमिकायां ग्रहवेद्यां शुक्रवीहितंडलेः सकर्णिकमष्टदलमंबुजमुल्लिख्यकर्णिकायांदलेषु च वर्तुलादिग्रहपीठानितत्तद्वर्णितैर्यथोपपन्नैर्वर्तुक्रियात् तानीत्यं मध्यरक्ताक्षितैर्वर्तुलमादित्याय आग्नेयां शुभ्राक्षितैश्चतुरस्रं सोमाय दक्षिणरक्ताक्षितैस्त्रिकोणमंगारकाय ईशान्ये हरिताक्षितैर्वाणाकारं बुधाय उत्तरे हरिताक्षितैर्द्विचतुरस्रं गुरवे पूर्वशुभ्राक्षितैः पंचकोणं शुक्राय पश्चिमे कृष्णाक्षितैः श्वापाकारं शनये नैऋत्ये कृष्णाक्षितैः शर्पाकारं राहवे वायव्ये वित्राक्षितैर्धजाकारं केतवे उदीच्यां रंगवल्लिकारं जितपद्मोपरि धृतधान्यपीठे नवमवर्णमकालकं तेजसं मृन्मयं बालिभमलंकृतं शुभमभिषेककुंभं निधाय इमं मे गंग इति सिंधुक्षिप्रैर्यमेधोनद्यो जगती अनेन पुण्यजलेन पूरयित्वा नवसूत्रेण वस्त्रयुग्मेन चावेष्ट्य हयगजवत्

मरीच्यो ओषध आकलशे दित्यस्य कार्श्यपो सितः पवमानसोमो गायत्री कल्कशखटापने वि०

४

त्वक्प्रक्षेपणे वि०

कगोष्ठराजद्वारद्वदचतुष्पथमृदः उद्धृतासिवराहेण कृष्णेन शतबाहुना मृत्तिकेहरमे पापं यन्मया दृष्टं तं कृतं दूति कुंभे निक्षिप्य रुवतिभीम इत्यस्य वैश्वामित्रो रेणुः पवमानसोमो जगती ॐ रुवतिभीमो वृषभस्तविश्वया रटंगे शिशानो हरिणी विचक्षुणः आयोनिं सोमः स्रक्तं निषीदति गव्ययीत्वम् भवति निर्णिगव्ययी अनेन न्यग्रोधा श्वथपूषजबृचतृक्षत्वचः प्रवोयजे दित्यस्य वसिष्ठो विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॐ प्रवोयजे पुदेवयंतो अर्चन्त्यावानमोभिः पृथिवीद्विषध्वं येषां ब्रह्माण्यसमां निविष्टा विष्टगवियंति वनिनो नशाखाः अनेन तेषां पलुवान्निक्षिप्य आधाय स्वेतिरादू गणा गौतमः सोमो गायत्री ॐ आधाय स्वसमेतु ते विश्वतः सोमद्विष्य भवा वाजस्यसंग्रहे अनेन गोक्षीरं दधिकावा इत्यस्य गौतमो वामदेवादधिकावा अ

भारप्रक्षेपणे वि०

चतुर्प्रक्षेपणे वि०

नवग्र. प्र.

मोक्षप्रदम्.

रवि प्रसेदनेति.

नुष्टुप्. ॐ दधिकावो अकारिषं निष्णोरश्चस्यवाजिनः। सूरभिनो मुरवाकरत्प्रण
आयुषि पितारिषत्। अनेन दधि. शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोसि इत्याज्यं. गंधद्वारेत्य
स्थानंदः श्रीरनुष्टुप्. ॐ गंधद्वारादुदराधुर्षा नित्यपुष्टाकरीषिणी। ईश्वरीं सर्वं
तानां तामिहोपैक्षये श्रियं। अनेन गोमयं. गायत्र्या गाथिनो विश्वामित्रः सविता
गायत्री. ॐ तत्सवितुर्वरे. अनया गोमुच्यं च निक्षिप्य. सहिरत्नानीत्यस्य श्यावास्वः
सविता गायत्री. ॐ सहिरत्नानि दाशुषे सुवातिसविता भगः तं भागं चित्रमीमहे।
अनेन नवरत्नानि. याओषधी रित्यस्याथर्वणो भिषगोषधयोऽनुष्टुप्. ॐ याओष
धीः पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रिमुगं पुरा मनैर्नुबभूवामहं शतं धामानि सप्त च इत्यने
न शतौषधानि तदभावे देशमूलानि सुवर्णवानि क्षिप्य. गंधद्वारामि तिगंधं.

शिव

क्रोडात्क्रोडादिति दूरीः

निक्षिप्य. सर्वसमुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदानदाः। आयांतु यजमानस्य डुरितक्षयका
रकाः। गंगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति. नर्मदे सिंधुकावेरि जले स्निग्धं निधिं कुरु।
इमं मे गंगे यमुने सरस्वति शतुद्रिस्तोमं सत्ताप रुष्या। असिक्काम रुद्धे वितस्त
याजर्क्षाय शृणु ह्यासुषोमया. इत्येते मंत्रैः ततः कुंभमभिमुख्य जपेत्. आपो हिष्
तिनव च स्यावरीषः सिंधुद्वीपत्रापो गायत्री. पंचमी वर्धमाना. सप्तमी प्रतिष्ठा अंत्ये
अनुष्टुप्. जपेत्. ॐ आपो हिष्णमयो भुव इति च. न हिते सत्रमित्याद्येकविंशाम
जीगर्त्रिः शुनः शेषो वरुण आद्यो दशस्त्रिष्टुभः शिष्टा गायत्र्यः अभिमंशने विनियोगः
ॐ न हिते सत्रं न महो न मन्युं वयश्चुनामी पृतयंत आपुः। ने मा आपो अनिमिषं चरंती
नयं वार्तस्य प्रमिनंत्यश्च। अबुध्नो राजा वरुणो वर्णस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः नीची

नवग्र. प्र.

नास्थुरुपरिबुधेषामुस्मेअंतर्निहिताः केतवस्युः। उरुं हि राजावरुणश्चकारमूर्याय
पंचामन्वेतवाउ। अपदेपादाप्रतिधातवेकरुतापवक्ताहृदयाविधश्चित् शततेराज
नभिषजः सहस्रमुवर्गभीरुसमतिष्ठेअस्तु। बाधस्वदुरिर्नक्तिपरावेः कृतं विदे
नः प्रमुमुग्ध्यस्मत्। अमीयन्नक्षानिहितासुज्ज्ञानकंददश्रेकुहचिद्विद्युः। अद
धानिवरुणस्यव्रतानि विचाकशच्चंद्रमानकमेति ॥ १॥ तत्वायामिब्रह्मणावंदमा
नस्तदाशास्तेयजमानोहविभिः। अहंकमानोवरुणेहबोध्युरुशसमानआयुः
प्रमोषीः। तदिन्नक्तंतद्विषमद्यमाद्रुस्तदयंकेतोहृदआविनष्टे। शुनः शेषायमद
रुभीतः सोअस्मान् राजावरुणो मुमोक्तु। शुनः शेषोद्येवदुभीतस्त्रिधादित्युपदेष्टु
बधः। अवेनराजावरुणः सस्रज्याद्विहाअदधोविमुमोक्तुपाशान्। अवतहकाव

शिव

६

नमा २

रुणनमोभिरवयजेभिरिमतेहविभिः। सत्यनस्मत्यमस्करप्रवेताराजन्मेनांसिशि
अथः कृतानि। उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंअथाय। अथावयमावि
त्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्याम ॥ २॥ यच्चिद्विदेविशोयथाप्रदेववरुणव्रतं। मि
नाममिद्यविद्यवि। मानोवधायहत्नवेजिहीकानस्थरीरधः। माहृणानस्यमन्य
वि। विमृकीकायतेमनोरथीरश्वनंसंरीतं। गीभिर्वरुणसीमहि। पराहिमेवि
मन्यवः पततिवस्यदृष्टये। वयोनवसतीरुप। कदास्तत्रश्रियंनरमावरुणकरामहे।
मृकीकायोद्वसंसं ॥ ३॥ तदित्समाशातेवेनतानप्रयुजतः। धृतव्रतायदाशु
र्षवेदायोवीनापदमंतरिक्षेणपतता। वेदनावः समुद्रियः। वेदमासोधृतव्रता
हादशप्रजावतः। वेदायउपजायते। वेदवातस्यवत्तनिमुरोऋषस्यबृहतः।

नवग्रः प्र

वेदाये अध्यासते। निषसादधुतत्रतोवरुणः पूर्यस्वा। साम्राज्यायमुक्तुः ॥४॥
स्वादिष्ठयेतिदशर्वस्यसूक्तस्यमधुर्छंदाः पवमानसोमोगायत्री कलशाभिमंत्रणेवि
ॐ स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया। इंद्रायपातवेस्ततः। रक्षोहाविश्वचर्ष
णिरभियोनिमयोहत। दुर्गासुधस्थमासदत्। वरिवाधातमोसवमहिष्ठेचहतमः
पषिराधोमघोनां। अम्यर्षमहानादेवानावीतिमधसा। अभिवाजमुतश्रवः। त्वा
महाचरामसितदिदर्थदिवेदिवे। इंद्रोत्वेनआशसः ॥१॥ पुनाति तेपरिस्कृतं सोमं
र्यस्यदुहिता। वारैणशश्वतातना। तमीमण्वीः समर्यआगृण्यंतियोषणोदश। स्व
सारः पार्येदिवि। तमीहिन्वंत्यगुबोधमतिवाकुरं द्रुतिं। त्रिधातुवारणंमधु। अमी
ममघ्याउतश्रीणंतिधेनवः शिशुं। सोममिंद्रायपातवे। अस्येदिंद्रोमदेष्टाविश्वा

शिव
७

वृत्राणि जिघ्रते। शूरोमघाचमंहते ॥२॥ अनेनसूक्तेनचतंकुंभमभिमंत्रयेत् यदाकल
शाभिमंत्रणे। न्यमंत्रविदंनिपुंजीत। ततः कर्मसंकल्पविधिवत्स्वस्तिवाचनंकृत्वाग्रह
वेदिपद्मपीठियथास्थानं यथासुखीग्रहप्रतिमाः स्थापयित्वादक्षिणवामपार्श्वयोरधि
देवताप्रत्यधिदेवतेतदभिमुख्योस्थापयेत् तदभावेपुष्पाक्षतादि। आवाहयेत्
तत्रायंप्रकारः व्यस्तसमस्तव्याहृतीनामत्रिष्टगुभरद्वाजप्रजापतयऋषयः अग्नि
वायुसूर्यप्रजापतयोदेवताः गार्ग्य्युष्णिगनुष्टुप्बृहत्यकुंदांसि ॐ भूरादित्यमावा
हयामि ॐ भुवआदित्यमावाह ॐ स्वाआदित्यमावा ॐ भूर्भुवस्वरादित्यमावाह
आकृष्णेनेत्यस्यहिरण्यस्तूपः सुवितात्रिष्टुप् आवाहनेविनि ॐ आकृष्णेनरज
सावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यव। हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोर्योतिभुवना

नवमः प्र-

—

आ

निपश्यन् निति मंत्रमुच्चार्य भगवन्नादित्यग्रहाधिपूतेकाश्यपगोत्रकलिंगदेशे स्वरजपा
पुष्पोपमांगद्युते द्विभुजपद्माभयहस्तसिंदूरवर्णांबरमाल्यानुलेपनज्वलन्माणिक्य
खवितसर्वांगभरणभास्वरतेजोनिधे त्रिलोकीप्रकाशकत्रिदेवतामयमूर्ते नमस्ते स
न्धारुणध्वजपताकोपशोभितेन सप्ताश्वरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागच्छामि
रुद्राभ्यां सह पद्मकर्णिकायां ताम्रप्रतिमां प्राङ्मुखीं वहुलेपीठे धितिष्ठ प्रजार्थत्वा मा
वाहयामि इत्यादित्यमावाहयेत् ॥ तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूरादित्या ॐ धिदेवम
ग्निमावाह ॐ भुवः आदित्यप्रत्यधिदेवमग्निमा ॐ स्वरादित्यप्रत्यधिदेवमग्निमा ॐ भुवः
स्वरादित्यप्रत्यधिदेवमग्निमावाहया ॐ अग्निं दूतमित्यस्य काण्वो मेधातिथिरग्निर्गायत्री
ॐ अग्निं दूतं दृणीमहे होतारं विश्ववेदसं । अस्य यज्ञस्य सकृत्तुं इमं मंत्रमुच्चार्य-

शिव

—

॥

पिंगभ्रूमश्रुकेशंपिंगाक्षं त्रिनयनं अरुणवर्णं छागस्थं साक्षसूत्रं सप्तार्चिषं शक्तिधरं वरह
स्तदयमादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्र
मावाहयामि ॐ भुवः आदित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमा ॐ स्वरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमा
वा ॐ भू भुवः स्वरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रं ॐ अंबकमित्यस्य वसिष्ठः ॐ अंबको नुष्टुपः
ॐ अंबकं यजामहे सगंधिपुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्
इमं मंत्रमुच्चार्य त्रिलोचनं पंचवक्त्रं दृषान्मुदकपालशरलखट्वांगुधारिणं चंद्रमौलिं
सदाशिवमादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमावाहयामि तद्दक्षिणपूर्वदले ॐ सोममावाहया ॐ
भुवः सोममावाहयामि ॐ स्वः सोममा ॐ भू भुवः स्वः सोममावाह आयायस्वे
त्यस्य गौतमः सोमो गायत्री ॐ आयायस्व समेतु ते विश्वतः सोमं ॐ ऋषयः भवावा

नवग्र. प्र.

५ वल

जस्यसंगये इमंमंत्रमुच्चार्य भगवन्सोमहिजाधिपतेसुधामयशरीरात्रिगोत्रयमुनादे
शेश्वरगोक्षीरधवलंगकांतेद्विभुजगदावरदानांकितकरशुक्लांबरमाल्यानुलेपन
सर्वांगमुक्तमौक्तिकाभरणरमणीयसमस्तलोकाधायकदेवतास्वाधमूर्तेनमस्तेसन्त
इंधजपताकोपशोभितेनदशश्वेताश्वरथवाहनेनमेरुप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छाद्रिरु
मयाचूमहपद्माग्नेयदलमध्येस्फटिकप्रतिमां प्रत्यङ्मुखीं चतुरस्रपीठेधितिष्ठ
पूजार्थत्वाभावाहयामि तदक्षिणपार्श्वे ॐ भूः सोमाधिदेवता अपः आवाहयामि
ॐ भुवः सोमाधिदेवता अपः आवाह ॐ स्वः सोमाधिदेवता अपः आवा ॐ भूर्भुवः स्वः
सोमाधिदेवता अपः आवा ॐ अक्षम इत्यस्य सिंधुद्वीपआपोगायत्री ॐ अक्षमे सो
मोअब्रवीदंतर्विश्वा निषेज ॥ अग्निर्विश्वशंभुवं इमंमंत्रमुच्चार्य स्त्रीरूपधारिणी

शिव

५

श्वेतवर्णमकरवाहनाः पाराकलशधारिणी मुक्ताभरणभूषिताः सोमाधिदेवता अपः
आवाहयामि तदामपार्श्वे ॐ भूः सोमप्रत्यधिदेवता मुमामावाहया ॐ भुवः सोम
प्रत्यधिदेवता मुमामावा ॐ स्वः सोमप्रत्यधिदेवता मुमामा ॐ भूर्भुवः स्वः सोमप्रत्य
धिदेवता मुमामा ॐ गौरीर्मित्यस्य दीर्घतमा उमाजगती ॐ गौरीर्मिमायसलिला
नितक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ॐ अष्टापदी नवपदी बह्वुषीसहस्राक्षरा
परमेव्योमन् इमंमंत्रमुच्चार्य अक्षस्त्रकमलदर्पणकमंडलुधारिणी त्रिद
शष्टजितां सोमप्रत्यधिदेवता मुमामावाहयामि दक्षिणदले ॐ भूर्भुवः स्वः रंगारकमा
वा ॐ भूर्भुवः रंगारकमावा ॐ स्वरंगारकमा ॐ भूर्भुवः स्वरंगारकमा ॐ अग्नि
र्मूर्धेत्यस्य विष्णो गारको गायत्री ॐ अग्निर्मूर्धेत्यस्य विष्णो गारको गायत्री ॐ अग्निर्मूर्धेत्यस्य विष्णो गारको गायत्री

नवग्र. प्र.

१०

अपारेतां सिजिन्वति. इमं मंत्रमुच्चार्य. भगवन्तंगारका न्याहते भारद्वाजगोत्रावन्तिदेशे
श्वरज्वालापुंजीपमांगद्युतेचतुर्भुजशक्तिशूलगदाखड्गधारिन् रक्तांबरमाल्यानु
लेपनप्रवालाभरणभूषितसर्वांगदुरालोकदीप्तेनमस्ते सन्नध. रक्तध्वजपता
कीपशीभितेनरक्तमेषरथवाहनेनमेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छ भूमिस्कंदमावाह
पद्मदक्षिणदलमध्ये रक्तचंदनप्रतिमां दक्षिणामुखीं त्रिकोणपीठे धितिष्ठ पूजा
र्थत्वा मावाह. तद्दक्षिणपार्श्वे. ॐ हरंगारकाधिदेवतां भूमिमावा. ॐ भुवंगार
रकाधिदेवतां भूमिमा. ॐ स्वरंगारकाधिदेवतां भूमिमा. ॐ हरभुवः स्वरंगार
काधिदेवतां भूमिमा. स्थोनाष्टथिवीत्यस्य मेधातिथिः पृथिवी गायत्री. ॐ स्थो
नाष्टथिविभवानृक्षगनिवेशनी. यच्छानः शर्म सप्रथः इमं मंत्रमुच्चार्य. शुक्लवर्णा

शिव
१०

दिव्याभरणभूषितां चतुर्भुजां सौम्यवपुषं चंडां शुभदृशां वरां रत्नपात्रसंस्थपानौषधि
पात्रपद्मोपेतकरां चतुर्दिग्भागाष्टगुतां अंगारकाधिदेवतां भूमिमावाहयामि. तद्वा
मपार्श्वे. ॐ हरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमावा. ॐ भुवंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमा.
ॐ स्वरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमावा. ॐ हरभुवः स्वरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंद. कुमार
स्थित्पितरमित्यस्य गृहसमदः स्कंदस्त्रिष्टुप्. इमं मंत्रमुच्चार्य. षण्मुखं शिखंडकवि
भूषणं रक्तांबरधरं मयूरवाहनं कुक्कुटघंटापताकाशक्त्युपेतं चतुर्भुजभंगारकप्र
त्यधिदेवतां स्कंदमावाहयामि. ततः प्रागुत्तरदले ॐ हरबुधमावा. ॐ भुवोबुध
मावा. ॐ स्वरुधमावा. ॐ हरभुवः स्वरुधमा. उदुध्यधमित्यस्य बुधः सौम्यस्त्रिष्टु
प्. ओं उदुध्यधं समनसः सखायः समग्निमिष्टं बहवः सनीकाः। दधिक्राममि

कुमारश्चित्.

नवमः प्र-

११

सुषसं च देवीमिंद्रावतो वसे निक्षेपः। इमं मंत्रमुच्चार्य भगवन्सौम्यसौम्याकृते सर्वज्ञ
नमया त्रिगोत्रमगधदेशेश्वरकुंकुमवर्णागद्युते चतुर्भुजखड्गखेटगदावरदानां किं
पीतांबरमाल्यानुलेपनमरकताभरणा लंकृतसर्वांगविविधमतेन मस्ते संन्नद्ध
पीतपताकोपशोभितेन चतुःसिंहरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागच्छ विष्णु
पुरुषाभ्यां सह पद्मेशानंदलमध्ये सवर्णप्रतिमामुदञ्जर्वा बाणाकारपीठे धि
तिष्ठ पूजार्थं त्वा मा वाहयामि। ततस्तत्पार्श्वयोरधिप्रत्यधिदेवतयोरवाहनं। तद्
क्षिणपार्श्वे ॐ भूः सौम्याधिदेवं विष्णुमावाहय। ॐ भुवः सौम्याधिदेवं विष्णुमा
ॐ स्वः सौम्याधिदेवं विष्णुमा। ॐ भूर्भुवः स्वः सौम्याधिदेवं विष्णुमा। इदं विष्णु
रित्यस्य काण्वो मेधा तिथि विष्णुर्गायत्री। ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमेत्रे धानि दधेय

१२

दं। समृद्धस्य पांसुरे। कौमोदकीपद्मशंखचक्रोपेतचतुर्भुजं सौम्याधिदेवं विष्णु
मावाहयामि। तदामपार्श्वे ॐ भूः सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावा। ॐ भुवः सौम्यप्र
त्यधिदेवं पुरुषमा। ॐ स्वः सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावा। ॐ भूर्भुवः स्वः सौम्यप्रत्य
धिदेवं पुरुषमावा। सहस्रशीर्षि तस्य नारायणः पुरुषो नुष्टुपू ॐ सहस्रशीर्षा
पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपादः स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशागुलं कौमो
दकीपद्मशंखचक्रोपेतं चतुर्भुजं सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावाहयामि॥ ३
त्तरदले ॐ भूः बृहस्पतिमावाह ॐ भुवो बृहस्पतिमावा ॐ स्व बृहस्पतिमा
वा ॐ भूर्भुवः स्व बृहस्पतिमावा। बृहस्पते अतीत्यस्य गत्समदो बृहस्पति
स्त्रिष्टुपू ॐ बृहस्पते अतियदयो अर्हो धुमहि मांति क्रतुमज्जनैषु यद्दीदय

नवग्र. प्र.

१२

त्यधि३

वसकृतप्रजाततदस्मात्तद्विणं धेहिचित्रं । भगवन्बृहस्पतेसमस्तदेवतावा
र्यागिरसगोत्रसिंधुदेशेश्वरदीप्तसुवर्णसदृशांगदीप्तचतुर्भुजदंडकमंडल
सूत्रवरदानांकितपीतांबरमाल्यावतुलेपनपुष्पशगभयाभरणमणीय
समस्तविद्याधिपतेनमस्ते । सन्नक्षपीतध्वजपताकोपशोभितेनपीताश्वरथवाह
नेन मेरुप्रदक्षिणीकुर्वन्नागछेद्रब्रह्मभ्यां सहपद्मोत्तरदलमध्ये सुवर्णप्रतिमा
मुदञ्जुस्वीदीर्घचतुरस्रपीठे । धितिष्ठ पूजार्थत्वाभावाहयामि । तदक्षिणपा
र्श्वे ॐ ह्रस्वहस्पतिदेवेन्द्रमावाहयामि ॐ भुवो बृहस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ स्व
हस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ भूर्भुवः स्वहस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ इन्द्रः श्रेष्ठानीत्यस्यगु
त्सनदइन्द्रस्त्रिष्टुप् ॐ इन्द्रश्रेष्ठानिद्रविणानिधेहि विन्तिदक्षस्यसुभगत्वमस्मे ।

त्व३

शिव

१२

पोषरयीणामरिष्टितनूनां स्वाद्यानं वाचः सुदिनत्वमङ्गलं । चतुर्दशगजाद्वंद्वज्जांकुशध
रं शस्त्रीपतीनां भरणभूषितं बृहस्पत्यधिदेवतां सिद्धमावाहयामि । तद्दामपार्श्वे ॐ
ह्रस्वहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माणमा ॐ भुवो बृहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माण ॐ स्वहस्प
तिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माणमा ॐ भूर्भुवः स्वहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माण ॐ ब्रह्मणाते ब्र
ह्मयुजेत्यस्य विश्वामित्रो ब्रह्मात्रिष्टुप् ॐ ब्रह्मणाते ब्रह्मयुजायुनज्मि हरीसखाया
संधमादं आशु । स्थिरं रथं सुखं मिद्राधितिष्ठ नृजानं विद्वांसोऽप्याहुः सोमं पया
सनस्थं जटिलं चतुर्मुखं अक्षमालासूत्रपुस्तककमंडलुधारिणं कृष्णजिनवाससं
पार्श्वस्थितं हंसं बृहस्पतिप्रत्यधिदेवतां ब्रह्माणमावाहयामि । प्राग्दले ॐ भूर्भुवः
मावाहयामि ॐ भुवः शुक्रमावाह ॐ स्वः शुक्रमावाह ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्रमावा

नवग्र-प्र-

१३

शुक्रंते अन्यदित्यस्य भरद्वाजः शुक्रस्त्रिष्टुप् ॐ शुक्रंते अन्यद्यजतंते अन्यद्विष्टुप् अ
हनी घोरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधा वो भद्रा ते पृथुनि हरातिरस्तु । सगवान् भ्रा
गव समस्तदैत्य गुरो भार्गव गोत्र भोजकट देशे श्वर रजतो ज्वलांगकांते चतुर्भुज दंड
कमंडलुं अक्षसूत्रवरदाना कित शुक्लांबर माल्यानुलेपन वज्राभरणभूषित सर्वांग
समस्तनीति शास्त्रनिपुणमतेन मस्ते । सन्नद्ध शुक्ल धजपताकोपशोभितेन शुक्ला
श्वसहितेन रथेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागछेदोणीं द्राक्षिष्यामि सहपद्म पूर्वदलम
ध्यै रजत प्रतिमां प्राञ्जुरवीं पंचकोणपीठे धितिष्वृजार्थत्वा मावाहयामि । तद्दक्षि
णपार्श्वे ॐ भूः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा ॐ भुवः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा ॐ
ॐ स्वः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा ॐ भू भुवः स्वः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा वाह

शिव

१३

विश्वस्मादिंद्रोत्तरः

इंद्राणीमा स्तित्यस्य वृषाकपिरिंद्राणीपंक्तिः ॐ इंद्राणीमा सुनारिषु सुभगामह
मेश्रवं । न ह्यस्या अपरं च न जरसा भरति पतिरिंद्रायै दोषरिभव । संतानमंजरीवरदा
न धरद्विभुजा शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा वाहयामि । वामपार्श्वे ॐ भूः शुक्रप्रत्यधि
देवमिंद्रमावाह ॐ भुवः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्र ॐ स्वः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्र ॐ भू
भुवः स्वः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्र इंद्रमिंदेवता तय इत्यस्य मेधातिथिरिंद्रप्रगाथा वृत्ती
ॐ इंद्रमिंदेवता तय इंद्रप्रत्यधिधरे । इंद्रसमीके वस्तिनो हवामह इंद्रधनस्य सातये
चतुर्दंतगजावृद्ध वज्राकुशधरं शचीपतिं नानाभरणभूषितं भार्गवप्रत्यधिदेवता
मिंद्रमावाहयामि । पश्चिमदले ॐ भूः शनैश्वरमा ॐ भुवः शनैश्वरमा ॐ स्वः श
नैश्वरमा ॐ भू भुवः स्वः शनैश्वरमा शमग्निरित्यस्य रिरिं विधिः शनैश्च उष्णिक्

नवग्र. प्र.

१४

ॐ शमग्निरग्निभिः करुणं नस्तपतुस्सर्गः शंवातो वात्वरपा अपस्त्रिधः भगवन् शनै
श्चरभास्करतनयकारयपगोत्रसौराष्ट्रदेशेश्वरकज्जलसमानांगकांते चतुर्भुज
चापतुर्णीरकृपाणीभयांकितनीलांबरमाल्यानुलेपननीलरत्नमूषणालंकृतस
र्वांगसमस्तभुवनभीषणामर्षमूर्ते नमस्ते सन्नधनीलध्वजपताकोपशोभितेन
नीलगृध्ररथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागवृक्षप्रजापतियमाभ्यां सह पद्मपश्चि
मदले मध्ये कालाय प्रतिमां प्रत्यङ्मुखीं चापाकारपीठे धितिष्ठ पूजार्थं त्वामा॥
तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः शनैश्चराधिदेवं प्रजापतिमा० ॐ भुवः शनैश्चराधिदेवं प्र
जापति० ॐ स्वः शनैश्चराधिदेवं प्रजापति० ॐ भूर्भुवः स्वः शनैश्चराधिदेवं प्रजा०
प्रजापते न त्वदित्यस्य हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् आवाह० ॐ प्रजापते न

त्वं देतान्यन्यो विश्वा जाता निपरिता बभूव । यत्क्रामास्ते जुहुमस्ते नो । अस्तु वयं स्या
मपतयोरयीणां । यज्ञोपवीतिनं हंसस्थमेकवक्त्रं अक्षमालास्त्रवपुस्तककमंडलुस
हितं चतुर्भुजं शनैश्चराधिदेवतां प्रजापतिमावाहयामि । तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः शनैश्च
रप्रत्यधिदेवं यममावा० ॐ भुवः शनैश्चरप्रत्यधिदेवं यम० ॐ स्वः शनैश्चरप्रत्यधिदे
वं यम० ॐ भूर्भुवः स्वः शनैश्चरप्रत्यधिदेवं यम० यमाय सोमं सनुतेत्यस्य यमोप
मानुष्टुप् आवाह० ॐ यमाय सोमं सनुत यमाय जुहुता हविः । यमं हयज्ञो गच्छत्यु
ग्निदूतो अरं कृतः । ईषत्यीनं दंडहस्तरक्तसदृशं पाशधरं कृष्णवर्णं महिषाशुं स
र्वपाणभूषितं शनैश्चरप्रत्यधिदेवतां यममा० । प्रत्यग्दक्षिणदलाग्रे ॐ भूराहुमा०
ॐ भुवोराहुमावा० ॐ स्वाराहुमा० ॐ भूर्भुवः स्वाराहुमावाहया० कयानश्चित्रइ

नवग्र-प्र-

१५

त्यस्यवामदेवोराङ्गायत्री- आवा० ॐ कयानश्चित्रप्राभुवद्वतीसदावृधुःसखा। कया
शंतीप्रयावृता। भगवन्महाहोरविमोममर्दनसिंहिकानन्दनपैठीनमित्तगोत्रवर्वरदे
शेश्वरकालमेघद्युतेव्याघ्रवदनचतुर्भुजखड्गचर्मशूलवरदानांकितकृष्णांबरमा
ल्यानुलेपनगोमैदकाभरणभूषितसर्वांगशौर्यनिधेनमस्ते- सन्नद्धकृष्णध्वजपता
कोपशोभितेनकृष्णसिंहरथवाहनेनमेकं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागछसर्पकालाभ्यांसहप
द्मनैर्ऋतदलमध्येसीमकप्रतिमोदक्षिणामुखींशूर्पाकारपीठेधितिष्ठपूजार्थत्वा
मावाहयामि- तदक्षिणपार्श्वे- ॐ भू- राङ्गाधिदेवान्सर्पानावाह० ॐ भुवोराङ्गा
धिदेवान्सर्पानावा० ॐ स्वाराङ्गाधिदेवान्सर्पाना० ॐ भूर्भुवः स्वाराङ्गाधिदेवान्
सर्पाना० आयंगौरित्यस्यसार्पराज्ञीसर्पागायत्री- आवा० आयंगोः एश्विरक्रमे

धे

शिव

१५

नरुन्नीभोगा

दसदन्मातरं पुरःपितरंचप्रयन्तवः। अक्षस्रजधरानकुंडलीकाकारपुच्छयुक्तानि कर्मो
गान्भीषणान्मातृकाधिदेवताः सर्पानावाहयामि- वामपार्श्वे- ॐ भू- राङ्गाध्याधिदेवंका
लमावा० ॐ भुवोराङ्गाध्याधिदेवंकालमा० ॐ स्वाराङ्गाध्याधिदेवंकालमा० ॐ भूर्भुवः
स्वाराङ्गाध्याधिदेवंकाल० परंमृत्योरित्यस्यसंकुसुकोमृत्युरोगास्त्रिष्टुप्- आवाह०
ॐ परंमृत्योः अनुपरेहिपंथांयस्तेस्वइतरोदेवयानात्- चक्षुषतेष्टवतेतैब्रवीमि
मानः प्रजांरीरिषोमातृवीरान्- करालवदनंनित्यगंभीषणंपाशदंडधरं सर्पवृश्चिक
रोमाणराङ्गाध्याधिदेवंकालमावाह० प्रत्यग्रउत्तरदले- ॐ भू- केतुमावा० ॐ भुवः के
तुमा० ॐ स्वः केतुमावा० ॐ भूर्भुवः स्वः केतुमावा० केतुं कृण्वन्नित्यस्यमधुसंदाः केतु
गायत्री- आवा० ॐ केतुं कृण्वन्केतवेपेशोमर्याअपेशमे। समुपदिर्जायथाः॥ ॥

नवग्र. प्र.

१६

भगवन्केतो कामरूपजैमिनिगोत्रमध्यदेशेश्वरधूमवर्णधुजाकृते हि सुजगदावरदानां
कितवित्रांबरमाल्यानुलेपनवैडूर्यमयामरणमूषितसर्वांगवित्रशक्तेनमस्ते सन्नद्ध
वित्रधुजपताकोपशोभितेन वित्रकपोतरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागछ
ब्रह्मवित्रगुप्ताभ्यां सहवायव्यदलमध्येकांस्थप्रतिमां दक्षिणासुरवीं धुजाकारपीठे
धितिष्ठ पूजार्थं त्वामावाहयामि. तद्दक्षिणपार्श्वे. ॐ भूः केत्वधिदेवं ब्रह्माणमावाहय.
ॐ भुवः केत्वधिदेवं ब्रह्माणमा. ॐ स्वः केत्वधिदेवं ब्रह्माण. ॐ भूर्भुवः स्वः केत्व
धिदेवं ब्रह्माण. ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य नकुलो ब्रह्मा त्रिष्टुप्. ॐ वावा. ॐ ब्रह्म
नंप्रथमं पुरस्ताद्वितीमत्. सुरुचोर्वेन आवः सवितुर्वरेण्यो भर्गो देवस्य धियो नमोः ॥
यो निमस्तश्च विवः पश्चात्तनस्थजडिलं चतुर्मुखं अक्षमालास्त्रुवपुस्तककर्मंडलं

वि

१६

धरं कृष्णाजिनवाससं पार्श्वस्थितहंसकेत्वधिदेवतां ब्रह्माणमावाहयामि. वामपार्श्वे. ॐ
भूः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगुप्तमावाहयामि. ॐ भुवः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगु. ॐ स्वः के
तुप्रत्यधिदेवं वित्रगुप्त. ॐ भूर्भुवः स्वः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगु. सवित्रमित्यस्य भर
हाजः श्वित्रगुप्तस्त्रिष्टुप्. ॐ सवित्रवित्रं वितयेत मस्मि वित्रसत्रवित्रतमं वयो धां
वंदं रयिं पुरुवीरं वृहंतं वंदं वंदं मिर्गणते युवस्व । उदीच्येषधरं सौम्यदर्शनलेख
नीपत्रोपेतं हि सुजं केतुप्रत्यधिदेवतां वित्रगुप्तमावाह. ॥ अथ कर्मसाङ्ख्यकरदेव
तावाहनं शुक्लतंडुलपीठेषु कुर्यात्. तत्रायं क्रमः शनेर्वामप्रदेशे. ॐ भूः विनायकमा.
ॐ भुवो विनाय. ॐ स्वः विनायक. ॐ भूर्भुवः स्वः विनाय. आतन इंद्रेत्यस्य काण्वः
कृसिदी विनायको गायत्री. ॐ आतन इंद्रेत्यस्य काण्वः । महाहस्तीद

नवय-प्र-

१७

क्षिणेन। चतुर्भुजं त्रिनेत्रं गजाननं नागयज्ञोपवीतिनं चंद्रधरं दंताक्षमालापरशुमोदको
पेतचतुर्भुजं विनायकमावाहयामि। तदक्षिणतः ॐ भूः दुर्गा मावाह० ॐ भुवो दुर्गा मा
वा० ॐ स्वः दुर्गा मावा० ॐ भूः भुवः स्वः दुर्गा मावा० ॐ भूः भुवः स्वः दुर्गा मावा० जातवेदस इत्यस्य कश्य
पो दुर्गा त्रिष्टुप् आवाह० ॐ जातवेदसे स न वामसो मे मरा तीयतो निदहाति वेदः। स
नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं दुरितात्पुग्निः॥ शक्तिवाणशूलखड्गचक्रचंद्र
बिंबखेटकपालशूलटंकोपेतदशभुजां सिंहान् दंतां दुर्गारिष्यदेत्यासुहोरिणीं दुर्गा मा
वाहयामि। तदक्षिणतः ॐ भूः क्षेत्रपाल मावा० ॐ भुवः क्षेत्रपाल मा० ॐ स्वः क्षेत्रपाल मा०
ॐ भूः भुवः स्वः क्षेत्रपाल० क्षेत्रस्य पतिनेत्यस्य वामदेवः क्षेत्रपालो नुष्टुप् आवाह०
ॐ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि। गामश्वपोषयित्वा स नो मृकातीदृशे॥

शिव
१७

ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव तस्यैव तस्यैव ॥
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव तस्यैव तस्यैव ॥
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव तस्यैव तस्यैव ॥

गुध

श्यामवर्णा त्रिलोचनं मूर्ध्नि केशं मृदंष्ट्रं भुक्कुटीकुटिलाननं नूपुरालंरुतांघ्रिं सर्पमेख
लयायुतसर्वांगमतिक्रुधं क्षुद्रघंटिका बद्धं गुल्फावलं विक्रोदिकामालाधारिण
मुरगकोपीनं चंद्रमौलिं दक्षिणहस्तैः शूलवेताळखड्गं दुंदुभीन् दधानं वामह
स्तैः कपालघंटा चर्मवापान् दधानं भीमं दिग्वाससं असितयुतिं क्षेत्रपालमावा
हयामि। तदक्षिणतो ॐ भूः वायु मावा० ॐ भुवो वायु मा० ॐ स्वः वायु मा० ॐ
भूः भुवः स्वः वायु मावा० क्राणा शिशुरित्यस्य त्रितो वायुरनुष्णिक आवा० ॐ
क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वेन्नृतस्य दीर्घितिं। विश्वापरिप्रिया भुवदधिता।
धौवद्वरिणं पृष्ठगतं धृजवरदानधारिणं धूम्रवर्णं वायुमावाहयामि। तदक्षिण
तो आदित्यस्तस्येत्यस्य वत्सो त रिक्षगायत्री।

नवय० प्र०

१८

ॐ आदित्यस्य तस्यो ज्योतिष्पश्यंति वासरं । परो यदि ध्यते दिवा । नीलोत्पलामनीलां
बरधारिणं वेशकोपेतं द्विभुजं पदमाकाशमावाहयामि । तदक्षिणतः ॐ भूरश्विनो वा
आवाह० ॐ भुवोऽश्विनो वावा० ॐ स्वः अश्विनो वावा० ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विनो वावा०
अश्विनावर्तिरस्मदेत्यस्य राहूगणो गोतमोऽश्विनावुष्णिक् । ॐ अश्विनावर्तिरस्म
दागोमहस्त्राहिरण्यवत् । अवाग्रिधंसमनसानियच्छतं । प्रत्येकमोषधीपुस्तकोपेत
दक्षिणवामहस्तावन्योन्यसंयुक्तदेहावेकस्य दक्षिणपार्श्वे परस्य वामपार्श्वे रत्न
सांडकरशुक्लांबरधानश्चरि नारी युग्मोपेतौ देवभिषजा वश्विनो वावाहयामि ॥
अथ क्रतुसंरक्षकदेवतावाहनं पूर्ववत्तंडुलीषु कुर्यात् । तच्चैथं तत्र प्राग्दलाग्ने
ॐ भूः रिदमावा० ॐ भुवः रिदमावा० ॐ स्वः रिदमावा० ॐ भूर्भुवः स्वः रिदमावा०

शिव०
१८

घृत ८

वृं दं वदत्यस्य मधुच्छंदा इंदो गायत्री । ॐ इंदो विश्वतस्वरिहवामहे जनेत्यः । अस्माक
मस्तुकेवलः । स्वर्णवर्णमहस्त्राक्षं वज्रपाणिं शर्वी प्रियं इंदुमावाहयामि । आग्नेयद
लाग्ने ॐ भूरग्निमावाहयामि । ॐ भुवोऽग्निमा० ॐ स्वः अग्निमावा० ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नि
मावाह० अग्निमीळइत्यस्य मधुच्छंदा अग्निर्गायत्री । ॐ अग्निमीके सुरोहित
यज्ञस्य देवमृत्विजं । होतारं रत्नधातमं । स्वर्णवर्णमप्राविषं सप्तहस्तशस्त्रवन्
स्तुक् स्तुवतां मरव्यं जनं पात्राणि दधानं स्वाहा प्रियं मेषवाहनमग्निमावाहया
मि । याम्यदलाग्ने ॐ भूः यममावाह० ॐ भुवो यममावा० ॐ स्वः यममावा० ॐ
भूर्भुवः स्वः यममा० यमाय सोममित्यस्य यमो यमो नुष्टुप् । ॐ यमाय सोमं सु
वृत यमाय जुक्ताहविः । यमं हयज्ञां गच्छत्यग्निदूतो अरं रुतः । रक्तवर्णं दंडधरं महि

नवग्र. प्र.

१३

षवाहनमिकाप्रियंयममावाहयामि. नैर्ऋतिदलाग्रि. ॐ भू. निर्ऋतिमावा. ॐ भुवो
निर्ऋति. ॐ स्व. निर्ऋतिमावा. ॐ भूर्भुवः स्व. निर्ऋति. मोषुणइत्यस्यघोरः कण्वोनिर्ऋ
तिर्गायत्री. आवा. ॐ मोषुणः परापरानिर्ऋतिर्दुर्हणावधीत्. पदीष्टतृणयासह. नी
लवर्णस्वदुर्धर्मधरं उर्ध्वकेशं नरवाहनं कालिकाप्रियं निर्ऋतिमा. पश्चिमदलाग्र. ॐ
भू. वरुणमा. ॐ भुवोवरुणमा. ॐ स्व. वरुण. ॐ भूर्भुवः स्व. वरुण. उदुत्तमं मुमुग्धि
नइत्यस्यशुनः शेषोवरुणो गायत्री. आवा. ॐ उदुत्तमं मुमुग्धि नो विपाशं मधुमं वृ
त. अवाधमानि जीवसे. रक्तभूषणं नागपाशधरं मकरवाहनं पद्मिनीप्रियं स्वर्ण
वर्णवरुणमावाह. वायव्यदलाग्र. ॐ भूर्वायुमा. ॐ भुवोवायुमा. ॐ स्वर्वायुमा.
ॐ भूर्भुवस्वर्वायुमा. तव वायो इत्यस्य आंगिरसो व्यश्वो वासुर्गायत्री आवाह. ॐ

शिव

१४

तव वायव्यतस्य ते त्वष्टृर्जामातरद्भुत. अवांस्यावर्णीमहे. श्यामवर्णं हेमदंडधरं रुष्णमृ
गवाहनं जगत्पाण्डुपं मोहिनी प्रियं वायुमावाह. उत्तरदलाग्र. ॐ भू. कुबेरमावा.
ॐ भुवः कुबेरमा. ॐ स्वः कुबेरमा. ॐ भूर्भुवः स्वः कुबेरमा. सोमो धेनुमित्यस्य गो
तमः कुबेरस्त्रिष्टुप्. आवा. ॐ सोमो धेनुं सोमो अर्वतमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यदधा
ति. मादव्यं विदथ्यं सुभेयं पितृश्रवणं यो ददा शतस्मै. स्वर्णवर्णनिधीश्वरं कुं
तपाणिं अश्ववाहनं तितिणी प्रियं कुबेरमावाहयामि. ऐशानदलाग्र. ॐ भूरीशा
नमावा. ॐ भुवोरीशानमावा. ॐ स्वरीशान. ॐ भूर्भुवः स्वरीशानमा. कद्रुद्राये
त्यस्य कण्वोरुद्रो गायत्री. आवा. ॐ कद्रुद्रा य प्रचेतसे मी दूष्टमायतव्यसे. वीवम
शंतमं हृदे. शुक्लस्फटिकवर्णं वरदाभयशलाहस्यधरं वषवाहनं गौरीप्रियमी

नवग्र. म.

२०

शानमावाहयामि. एवमेकचत्वारिंशदेवताभावाद्यकलशेचवरुणंश्वेत्तवदावाहन
मोतैः श्वतुर्थ्यतैः स्वस्वनामभिः क्रमेणपूर्वोक्तद्रव्यैः पुष्पसमर्पणपर्यन्ताग्रहदेवता
पूजां कृत्वा कर्मसादुपयदेवताः क्रतुमरक्षकदेवतावरणवमळयजगंधरातपत्रपुष्पै
स्तथैवपूजयेत् ॥ अथ होमः ॥ सवसमिञ्चर्वाज्यैः प्रतिद्रव्यं प्रतिग्रहं एकावराभिः
सहस्रपराभिराहुतिभिर्निमित्तशक्त्यनुसारेण प्रधानदेवांशेनपार्श्वदेवतानां
तदर्धनेतरेषां स्वाहंतैर्नामभिस्तत्तन्मंत्रैर्वापाणिनैव सकृदवदानेन चरुहोमः ।
तत्र आचार्यः प्रत्यगंगेरासीनः प्राणानायम्य पूर्ववत्संकल्प्याग्निमुखं वक्ष्यमाण
प्रकारेण प्रागुक्तलक्षणकुंडे स्थंडिले वा पले वा घनि प्रतिष्ठापनांतं कृत्वा ऋत्विग
न्वारब्धः समिद्व्यमादाय देशकालो निर्दिश्याद्ययस्थमाणग्रहहोमे देवतापरिग्र
यते

२०

तार्थान्वाधानं करिष्ये. अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नौ इत्यादिव क्षर्षा आज्येनेत्यंतमुक्ताप्रधा
नदेवतामादित्यमधिदेवतामग्निं प्रत्यधिदेवैरुद्रं अर्कसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवसो
मं अधिदेवतामपः प्रत्यधिदेवतांगौरीं पलाशसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवतामंगारकं
अधिदेवतां भूमिं प्रत्यधिदेवतां स्कंदं रविरसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवबुधमधिदेवतां
विष्णुं प्रत्यधिदेवपुरुषं अपामार्गसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेववृहस्पतिमधिदेवमि
ंद्रं प्रत्यधिदेवब्रह्माणमश्वथसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवशुक्रमधिदेवतामिंद्राणि
प्रत्यधिदेवमिंद्रं औदुंबरसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवशनिमधिदेवप्रजापतिं प्रत्य
धिदेवयमं शशीसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवराहुं अधिदेवसर्पं प्रत्यधिदेवकालं इन्द्र
नामसमिञ्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवकेतुं अधिदेवब्रह्माणं प्रत्यधिदेववित्रगं संकुशसमिञ्च

नवग्र-प्र-

२१

राज्येर्विवक्षितसंख्याकैः पार्श्वदेवताः प्रधानदशशेन क्रतुसाङ्ग्यदेवताः वि
नायकं दुर्गाक्षेत्रपालं वायुमाकाशमश्विनौ क्रतुसंरक्षदेवताः इंद्रमग्निं यमं नि
तिं वरुणं वायुं कुबेरमीशानं प्रधानविंशशेन अग्निवायुसूर्यप्रजापतीं तिलव्री
हिभिर्विवक्षितसंख्यायाः सूर्यमाज्येन त्रयोदशवारं अग्निं चतुस्त्रिंशद्वारं द्वात्रिं
शद्वारं रुद्रं शेषेण सविष्टकृतमित्यादिसंघोयस्थमित्यंतमुक्त्वा ॐ भूर्भुवः स्वः स्वा
हेत्यग्नावाधाय प्रजापतयद्दत्तं नममेत्युद्देशत्यागौ कुर्यात् ततो बर्हिः सन्नहना
याज्येदर्भाग्रह्ये निधानांतं कृत्वा लौकिकसिद्धान्ततिलव्रीहिभिः महाज्यं
त्रिःपर्यग्निकृत्वा ज्यमुद्दास्य बर्हिषि निधाय स्क्रुवस्क्रु संमार्जनं कृत्वा चरुं पा
त्रांतरं पृथक् कृत्वाग्नावधिश्चित्य स्क्रवेणाभिघार्यादगुद्दास्याज्यादक्षिणतो ब

२२

र्हिथासाद्यप्रत्यगभिघार्याग्न्यलं करणायाज्यभागांतं कृत्वा क्रमेणादित्यादीशानांते
भ्य एकचत्वारिंशदेवेत्यग्नावाहनोक्तैस्त्वत्तन्मंत्रैः समिञ्चर्वाज्यैः प्रागुक्तसंख्या
काभाङ्गतीर्जुं कुर्यात् तत्रायं प्रकारः । समिधं मूलतो ह्यंगुलं विहाय मध्य
मानामिकांगुष्ठे गृहीत्वा जुहुयात् । चरुं ग्राससमं पाणिनेव । आज्यं स्क्रवे
णेव तदभावेऽथपार्णेन वा । ततो व्यस्तसमस्तव्याहृतिभिः प्रकृततिलव्रीहि
न्याणिनाङ्गत्वा सूर्यपावक रुद्रा नाज्येन जुहुयान्मंत्रैः । ते च मंत्राः ॥ सूर्यो न
इति पंचर्चस्य सूक्तस्य सूर्यपुत्रः श्रुक् सूर्यो गायत्री ग्रहमरवांग आज्यहो
मेविनि ॐ सूर्यो नो दिवस्यातुवातो अंतरिक्षात् अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः । जोषा
सवितर्यस्यते हरः शतं सर्वाभिर्हति । पाहि नो दिधुतः पतत्याः । चक्षुर्नो दिवः

नवग्र. प्र.

२२

सविता चर्कन उत पर्वतः । चर्कधातारु पातुनः । चर्कनो धेहि चर्कपेक्ष विरयेत न
त्यः । संवेदं विच पश्येम । सुसुदृशत्वावयं प्रति पश्येम सूर्य । विपश्येम नृचक्षुः ।
उडुत्यमित्यस्य काण्वः प्रसूण्वः सूर्यो गायत्री । आज्यहो ॐ उडुत्यं जातवदसंदे
वं वंहंति केतवः । दृशो विश्वाय सूर्य ॥ नमो मित्रस्येत्यस्य सूर्य पुत्रो भितपाः सूर्यो ज
गती आज्य ॐ नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षुः सेमुहो देवाय तदुत संपर्यत । दूरदृशो दे
वजाताय केतवे दिवस्युत्राय सूर्याय चक्षुः । चित्रं देवानां मित्यस्यांगिरसः कुक्षिः स
ूर्यश्चिष्टः ॐ चित्रं देवानां मुदगादनीकं चर्कमित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आ प्राद्यावा
ष्टथिवी अंतरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष्य ॥ उद्देति स मग इति पंचवस्य सक्त
स्य मेत्रावरुणो वसिष्ठः सूर्याश्चिष्टः ॐ उद्देति स मगो विश्ववक्षाः साधारणः सूर्यो

शिव

२२

मानुषाणां । चर्कमित्रस्य वरुणस्य देवश्च मेवयः समर्विव्यक्तमांसि । उद्देति प्रसवीता ज
नानां महान्केतुरणवः सूर्यस्य । समाने चक्रं पर्याविरत्स न्यदेत शोवहति धुर्धुयुक्तः । वि
भ्राजमान उपसा मुपस्थां देभैरुदत्यनुमधमानः । एष मे देवः सविता च्छदयः स
मानं न प्रमिनाति धाम । दिवोरुक्म उरुचक्षो उद्देति दूरं अर्थस्तरणि भ्रजिमानः ।
नूनं जनाः सूर्येण प्रसृता अयं नर्था निरुणवन्नपांसि । यत्राचक्रुः मृता गातुमस्मै
श्य नोन दीयन्नन्वेति पाथः । प्रतिवांस्तर उदिते विधेम नमो भिमित्रावरुणोतह
यः । त्वमग्ने प्रथम इति अष्टादश वस्य सक्तस्यांगिरसो हिरण्यस्तपो सूर्यो जगती
अन्याष्टमी पाकश्यश्चिष्टः ॐ त्वमग्ने प्रथमो अंगिराः कषिर्देवो देवानां ममवः शि
वः सरवा । तव व्रतं कवयो विघ्ननापसा जायंत मरुतो भ्राजदृष्टयः । त्वमग्ने प्रथम

त्रि

नवग्रह०

२३

अंगिरस्तमः कविर्देवानां परिभूषसि ब्रतं । विष्णुर्विश्वस्मै भुवनाय मे धिरो हि माताशयुः क
तिधा विदाय वै । त्वमग्ने प्रथमो मातरि श्वेन आविर्भवसु क्रतुया विवस्वते । अरजे ताराद
सी होतव्यं स धोभारमयजो महो वसो । त्वमग्ने मनविद्या मे वाशयः पुत्रं रवे ससु क्रतु
सु क्रतैरः । शत्रेण यत्पित्रोर्नुच्यसे पर्यात्वा पूर्वमनयं नापरं पुनः । त्वमग्ने वृषभः पुष्टि
वर्धनं उद्यतसु चैषवसि श्रवाय्यः । य आहुतिं परिवेदावषट्कृति मे कायुरग्रे वि
श आविवा सति ॥ १ ॥ त्वमग्ने वृजिनवर्तनि नरं सक्रन्ति पर्विविदथे विवर्षणे ।
यः शरसाता परित कथ्ये धने दत्ते भिक्षिस्तमृताह सिभूयसः । त्वमग्ने अमृतं त्व
उत्तमे मर्तृदधा सिभूयसे दिवे दिवे । यस्तो तृषाणुमया यजन्मने मयः कृणो विप्र
य आचसूरये । त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारु कृणु हि स्तवानः । ऋध्यामक

शिव.
२३

मपि सान्वेन देवैर्धीवा एधि वा प्रावतं नः । त्वं नो अग्ने पित्रो रूपस्थ आदिवो देवे धनवधुज
गृविः । तनुरुहो धिप्रमतिश्चकार वे त्वं कल्याणवसु विश्वमोपिषे । त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं
पिता सिनस्त्वं वयसु त्ववजामयो वयं । संत्वारयः शतिनः संसहस्त्रिणः सुवीर्यंति
व्रतपामि दास्य ॥ २ ॥ त्वमग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन् ऊषस्य विशपति । इ
का मकृण्वन्मनुषस्य शासनीं पितुर्यत्पुत्रो मम कस्य जायते । त्वं नो अग्ने नवदेवप
युभिर्गन्धानोरक्षतन्वश्चरं ध । ज्ञाता तो कस्य तनये गवामस्य निमेषं रसमाणस्तव व्र
ति । त्वमग्ने यज्यवपायुरे तरो निषंगा यचतुरस्र इध्यसे । योरातह व्योहिका यधायसे
कीरश्चिन्मंत्रं मनसा वनोषितं ॥ त्वमग्ने ठरुशं सोयवा धते स्याद्द्वयं देवणः परमं वनो
षितं । आध्रस्य चित्यमतिरुच्यसे पिता प्रपाकं शाः सिप्रदिशो विडुष्टरः ॥ त्वमग्ने

नवग्र- प्र-

२४

प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेवस्सुतं परिपासि विश्वतः । स्वादुक्ष आयोवसुतौ स्योन रुज्जीव याजं
यजते सोपमादिवः ॥ ३॥ इमामग्ने शरिणि मीधुषो न इमम धानं यमगा महरात्ता म
पिः पिता प्रमतिः सोम्यानां मिमिरस्थुषि रुन्मर्त्यानां । मनुष्ये दग्ने अंगिरस्वदं गिरा
यथातिवत्सदने पूर्ववत्सुचे । अहया ह्यार्वाहोदयं जनमासादय बर्हिषियक्षिचप्रियं ॥
एतेनग्निब्रह्मणा वावृधस्वशक्ती वाये ते चक्रमाहिदावा । उत प्रणय्य भिवस्यो अस्मा
न्त्स नः सृज सन्मत्यावाप्तवत्या ॥ ४॥ त्वमग्ने युभिरिति षोडशर्वस्य स्रक्तस्य गृत्समदा
ग्निर्जगती । ॐ त्वमग्ने युभिस्त्वमाशुशुषिस्त्वमद्रास्त्वमधमनस्पति । त्वं वनेभ्य
स्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुविः ॥ तवाग्ने होत्रं तव पोत्रं मृत्विषं तव नृपं
त्वमग्निदत्तायतः । तव प्रशास्त्रं त्वमधुरीयसि ब्रह्मावा सि गृहपतिश्च नोदमे ॥ त्वम

२४

गुहं द्रोष्टुमः सतामसित्वं विष्णुरुगायो नमस्यः । त्वं ब्रह्मारयि विद्रुहणस्थते त्वं विप
तैः सच मे पुरंध्या ॥ त्वमग्ने राजावरुणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईक्ष्यः । त्वमयं
भासमतिर्यस्य संभुजां त्वमंशो विदथे देवभाजयुः ॥ त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव
ग्नावो मित्रमहः सजात्य । त्वमाशुहमारिषे स्वश्वं त्वं नराशहो असि पुत्रवस्कः ॥ १॥
त्वमग्ने रुद्रो अमरगो महोदिवस्त्वं शर्धो मारुतं पृथु ईशिषे । त्वं वातेर रुणैर्योमिशंग
यस्त्वं पृथु विधतः पासिनुत्मना ॥ त्वमग्ने द्रविणो दाअरं कृते त्वदेवः सवितारत्नधाज
सि । त्वमग्नौ नृपते वस्वदं शिषे त्वं पापुर्दमेयस्ते विधतः ॥ त्वमग्ने दमआ विशपतिं विश
स्त्वां गजानं सुविदत्रं मृजते । त्वं विश्वानि स्वनीकपत्यं सत्वं सहस्राणि शतादश प्रति ॥
त्वमग्ने पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां भ्रात्राय शम्यात नृरुवं । त्वं पुत्रो भवसियस्ते विधत्स्व

मग्रहः

२५

स्वास्त्यशेवः पात्याधृषः। त्वमग्ने न भुराकेन मस्य। त्वं वाजस्य हनतो राय ईशिषे।
त्वं विभास्य उदक्षिदा वने त्वं विशिष्करसि यज्ञमातनिः॥२॥ त्वमग्ने अदितिर्देवदा
शुषे त्वं होत्रा भारती वईसंगिरा। त्वमिकाशतहिमा सिद्धं सत्त्वं दत्तं हावस्य
तिसरस्वती। त्वमग्ने सप्ततउत्तमं कयस्तव स्याहं वृणो आसंद शिषियः। त्वं वाजः
प्रतरणो बृहन्नसित्वं रयिर्बहुलो विश्वतः स्पृशुः। त्वमग्ने आदित्यासं आस्य
त्वां जिह्वा शुवयश्च त्रिरुक्वे। त्वं शतिषा चो अघरे पुमश्चिरे त्वे देवा हविरदत्याहु
तं। त्वं सप्तमं सप्तमं अग्ने विश्वे अमृता सो अहुह आसा देवा हविरदत्याहुतं।
त्वयामर्तासः स्वदंत आसुति त्वंगर्भी वीरुधां जज्ञिषे शुचिः। त्वं तान्त्सं वप्रतिवा सि
मज्मनाग्ने सजात प्रवदेवरिच्यसे। पृष्टो यदन्नमहिना विते भुवदनुद्यावा पृथिवी

शिव
२५

शेदसी उभे। ये स्तोतृभ्यो गो अग्रामश्वपेशामग्ने गतिमुपसृजंति सरयः। अस्मां च तां
श्च प्रहिनेषिवस्य आवृहद्देम विदथे सवीराः॥३॥ कद्रुद्रायैतिष कर्चस्य स्रक्तस्य
घोरः कण्वोरुद्रो गायत्री तृतीया मैत्रावरुणी। ॐ कद्रुद्राय प्रवेतसे मीदुष्टम
यतव्यमे। वेवेमशंतमं हृदे॥ यथानो अदितिः करत्यखे नृभ्या यथागवे। यथा तो
काय रुद्रिय॥ यथानो मित्रावरुणो यथारुद्रश्चिकेतति। यथा विश्वे सजापसः॥
गाथपतिं मे धपतिं रुद्रं जलापमेषजं। तच्छयोः सन्ममीमहे॥ यः शुक्र इव सूर्यो
हिरण्यमिव शचते। श्रेष्ठे दिवानां वसुः॥१॥ शनः करत्यर्वते सगं मेषाय मेथे।
नृभ्यो नारीभ्यो गवे॥ अस्मै सोमप्रियमधिनिधे हि शतस्य नृणां। महि श्रवस्तु
विनृम्णं॥ मानः सोमपरिबाधो भारात योजु ऊरंतं। आन ईदो वाजे भज॥ यास्त

नवग्र० प्र-

२६

प्रजाअमृतस्यपरस्मिन्धाननृतस्य। मृदुनाभासोमवेनआक्षयः। सोमवेदः॥२॥ ॥
इमारुद्रायेत्येकादशर्वस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रो जगत्वंत्यत्रिष्टुभो- ॐ इमारुद्रायत
वसेकपर्दिनेक्षयदीरायप्रभरामहेमतीः। यथाशमसहिपदेचतुष्यदेविश्वं पुष्ट्या
मेअस्मिन्नातुरं॥ मृकानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयदीरायप्रभरामहेमतीः नम
साविधेमते। यक्ष्वयोश्चमनुरायजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतिषु॥ अश्या
मतेसमतिदेवयज्ययाक्षयदीरस्यतवरुद्रमीदुः। सन्नायनिदिशो अस्माक
मावरारिष्टवीरा जुहवामतेहविः। त्वेषंवयं रुद्रं यज्ञसार्धं वं कुंकुविमवसे निह
यामहे। आरेअस्मदेव्यं हेको अस्यतुसमतिमिदयमस्यारुणीमहे॥ दिवोवरोह
मरुषंकपर्दिनेक्षयं नमसा निहयामहे। हस्तेविभ्रिद्रुजजावायाणिराम

शिव

२६

मर्महृदिस्मयंयंसद॥१॥ इदं पित्रे मरुता सुव्यंतववः स्वादोः स्वादीयोरुद्रायवईनं।
रास्वावनोअमृतमत्रेभोजनं मनोताकायतनयायमुक्क॥ मानोमहांतमुतमानोअर्भ
कमानउक्षंतमुतमानउक्षितं। मानोवधीः पितरं मोतमातरं मानः प्रियास्तन्वोरु
द्ररीरिषः॥ मानस्तोकेतनयेमानआयोमानो गोपुमानोअश्वेषुरीरिषः। वीरान्मानो
रुद्रभामितोवधीहविष्मंतः सदमित्वाहवामहे॥ उपतेस्तोमान्यशुयाइवाकररास्वा
पितर्मरुतासन्ममस्मै। मद्राहितसमतिमुक्कयत्तमाथावयमवइतेष्टणीमहे॥ आ
रतेगोघ्रमुतप्ररुषघ्नक्षयदीरसन्ममस्मैतेअस्तु। मृकानोअधिवब्रुहिदेवाया
वनः शर्मयडादिवहाः॥ अवातामनमोअस्माअवस्यवः शृणोतुनोहवरुद्रोमरुत्वा
न। तनोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिः सिंधुः पृथिवीउतद्योः॥२॥ ॥
आतेपितरितिपंवदशर्वस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रो जगत्वंत्यत्रिष्टुभो- ग्रहमस्वागत्वेनआ

नक्षत्र. प्र.

२७

३६ आर्तोपितमरुतां सुमन्मेतुमानः सूर्यस्य संदशोऽयुयोथाः। अभिनो धरो अर्वातिस्त
मेतप्रजाये महिरुद्र प्रजाभिः॥ त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमां अशीय मेपजेभिः।
व्यस्मद्वेषो वितुरं व्यहो व्यमीवाश्वातयस्वाविषूचीः॥ श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि
तवस्तमस्तवसां विजबाहो। पर्विणः पारमहंसः स्वस्ति विश्वा अभी तीरपसायु
योधि॥ मात्वारुद्र चुक्रुधामानमोभिर्मादुष्टीरुषसमासदूती। उन्तो वीरां अ
प्यभेषजेभिभिषक्तमत्वाभिषजां शृणोमि॥ हवीं मभिर्हवते यो हविर्भिरवस्तोमे
भी रुद्रं दीप्स्य। रुद्रदरः सहसोमानो अस्थेवभुः स शिप्रोरिरधन्मनाये॥ १॥ उ
न्माममंदरुषमामरुत्वां नृत्वा क्षीयसावयसानाधमानां। घृणीवद्यामरया अशीयावि
वासेयं रुद्रस्य सुमन्। केऽस्य ते रुद्र मृकया कुहं स्तोयो अस्ति मेपजो जलापः। अपम

२७

तीरपसां देवस्याभीनुमां रुषमवक्षामीथाः। प्रषभ्ये वरुषभाय शिवती चिमहोमहीं
सृष्टिमीरयामि। नमम्याकल्मली किं नमीभिर्गृणीमसित्वेषं रुद्रस्य नाम। स्ति
रभिरंगैः पुरुषपुत्रावभुः शुक्रेभिः पिपिशो हिरण्येः। ईशानादस्य भुवन
स्य भूरनवाउयोषदुद्रादस्य। अहं न्विभर्षिसायकानि धन्वाहं निष्कं यजतं
विश्वरूपं। अहं न्विदं दयसे विश्वमभ्वन्नवाओजीयो रुद्रत्वदस्ति॥ २॥ सु
हिभुतं मर्तसदयुवानं मृगं नभीममुपहतनुमुग्रं। मृकाज रित्रे रुद्रस्तवानो
न्येत अस्मन्निवपंतु मेनाः। कुमारश्चिस्ति तरुवंदमानं प्रतिनानामे रुद्रोपय
तं। भूरं दीतारं सत्यं तिष्ठणाय स्तुतस्त्वं मेपजारास्यस्मे। यावो मेपजामरु
तः शुर्वीनियाशंतमां रुषणायामयोभु। यानि मनुरवृणीतापितानस्ताशंव

नक्ष

नवग्र. प्र.

२८

योश्च रुद्रस्य वरिम् । परिणोहेती रुद्रस्य वृज्याः परित्वेषस्य दुर्मतिर्महीगान् ।
अवस्थिरामघवद्रुस्तनुधुमीद्वस्तोकथितनयायमुळ । एवावभ्रावृषम
विकितानयथादेवनहृषीषेनहंसि । हवनश्रुन्नोरुद्रेहवोधिबृहद्देमवि
दर्थेसुवीराः ॥ ३॥ एतैरेकोनाशीतिमंत्रैः प्रतिमंत्रं स्वाहा तैराज्यं कृत्वा घंटादि
वादित्रशब्दैर्वेद्यामाराधितैकचत्वारिंशद्देवताभ्यो वरुणाय च धूपदीपनैवेद्यतां
बूलादीन् समर्प्य प्रसीदंतु भवंत इति तान्संप्रार्थ्य त्रिगन्वारब्धश्चरुतिल
व्रीहि शोषेण स्विष्टकृतं कृत्वा इष्ट्वा सन्नहनीमग्नौ प्रास्य प्रायश्चित्तादिहोमं
शेषं समाश्रयजमानान्वारब्ध आचार्यः पूर्णाहुतिं स्थाळीपाके वस्यमाण

२८

प्रकारेण पूर्णाहुतिं जुहुयात् न यथा । स्कवेणाज्यं गृहीत्वा स्कवं समबिलां पूरयि
त्वा तस्यां स्कवं ध्वजं निधाय पुनरधो बिलं निक्षिप्य स्कवाग्रे कुसुमाक्षतं निधाय स
थ पाणिना स्कवं स्कवं मूले धृत्वा दक्षिणपाणिना स्कवं शंखमुद्रया गृहीत्वा तिष्ठन् सम
पादं ऋजूकाय । स्कवाग्रं न्यस्तदृष्टिः प्रसन्नात्मा । समुद्रादूर्ध्वं रिप्येकादशस्य स्क
स्य वामदेवजापस्त्रिष्टुपं जगती । पूर्णाहुतौ विनियो ००० समुद्रादूर्ध्वं रिप्येकादशस्य स्क
इषां युना सममृतत्वं मानद । धृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वादेवानां सममृतस्य नामि
वयं नाम प्रब्रवामा धृतस्यास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः । उपब्रह्मा शृणु वरुणस्य मा
नं चतुःशृणु गोवमीद्वार एतत् । चत्वारिंशद्देवा त्रयोमस्य पादादेशी र्षे सप्रहस्ता सो

नवग्र०

२३

अस्य। त्रिधा ब्रह्मो ह्येष सोरो रवीति महो देवो मर्त्या आविरे। त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमा
नंगविदेवा सो घृतमन्वविंदन्। इन्द्र एकं सूर्य एकं जजानु वेनादेकं स्वध्यानिष्टतक्तः।
एता अर्षन्ति ह्यघातमुद्रात्तु तत्र जारिपुणानां विचक्षे। घृतस्य धारा अभिचाकशी
मिहिरण्यया वितसो मध्यमासां ॥१॥ सम्यक्स्मवंति स रिता न धेना अंतर्ह दामनसा
पृथग्मानाः। एते अर्षन्त्यर्चयो घृतस्य मृगा इव क्षिपणो रीषमाणाः। सिंधी रिव प्राधुने
रूपना सो वात प्रमियः पतयंति यक्षाः। घृतस्य धारा अरुवो नवा जीकाष्ठाभिंदन्मि
भिः पिबन्मानः। अभि प्रवंत समने वयोषाः कल्याण्यः स्मर्यमाना सो अग्निं। घृ
तस्य धाराः समिधो न संततो जुषाणां हर्यति जातवेदाः। कन्या इव वहतु मेतवाड अ
र्ज्यजाना अभिचाकशीमि। यत्र सोमः स्यते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभितस्यवंते।

२३

अभ्यर्षति स्म ह्येति गथ्यमाजिमस्मात्क भद्राद्रविणानिधत्त। इमं यज्ञं नयते देवतानो घृतस्य
धारामधुमस्यवंते। धामंते विश्वं भुवनमधि श्रितमंतः समुद्रे ह्यघातरायुषि। अपामन
के समिथय आभृतस्तमश्याममधुमंतं तर्जुमि स्वाहेति पठन्त्येव परिमित धारा संतत
स्त्रग्रेण मशपं कृत्वा अद्रा इदं नममेत्युद्दिश्यत्यक्ता। विज्योतिषेत्यस्य जातो वृषो
ग्निस्त्रिष्टपः अवशिष्टा ज्यहो० ॐ विज्योतिषा ब्रह्मता मात्यग्निराविर्विश्वानि कणुते
महित्वा। प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शटंगैरक्षसे विनिसे स्वाहेत्यनेन नवतथे
वावशिष्टं कृत्वा अग्नय इदं नममेतित्यक्ता० ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेति संस्त्रावं जत्वा
विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं न०। अथावभृतस्त्रानीय पूर्णपात्रजलेन मार्जनं कुर्यात् तद्यथा
पूर्वसादित पूर्णपात्रमास्तीर्णं वहिषिदक्षिण पाणिना निधाय। तत्र गंगादि प्रणयन

नवग्र-प्र-

३०

दीः स्मरन् दक्षिणपाणिना स्पृशन् पूर्णमसि पूर्णमस्ययाः सपूर्णमसि सपूर्णमस्ययाः स
सि सन्मस्ययाः सर्वमसि सर्वमस्ययाः असि तिरसि भामि स्येष्टा इति जपित्वा कुशाग्रेः प्रागा
दिपंचदक्षिणजलमंत्रे यथा लिंगं सिंचेत् । तत्र मंत्राः ॥ ॐ प्राच्यां दिशि देवा क्रुत्विजो मा
र्जयन्तां दक्षिणस्यां दिशि मासाः पितरो भार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि ग्रहाः पशवो मां जयन्तां
मुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मां जयन्तां मूर्ध्यां दिशि यज्ञः संवत्सरो प्रजापति
र्मां जयन्तां मित्येकं श्रुत्वा पठन् प्रतिदिशं सित्का कुशाग्रेः स्वशिरसि मां जयेत् । तत्र मंत्राः
आपो अस्मानित्यस्य देवश्रवा आप स्त्रिष्टुप् ॥ मां जने वि ॥ ॐ आपो अस्मान्मातरः शुं
धयन्तु घृतेन नो घृतघ्नः पुनंतु । विश्वं हि री प्र प्रवहंति देवी रुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि
इदमापः सिंधुदीप आपो नुष्टुप् ॥ मां जने ॥ ॐ इदमापः प्रवहतयत्किंचदुरितं मयि यद्वाह

सांव
३०

मभिर्बुधो हयदशो पठतानृतं । कृत्वा दुर्मित्रास्तस्मै संतु योस्मां देष्टियं च वयं हि भस्तं हन्मीति निर्कृतिदेशे कुशाग्रे
रपः सिंचेत् । ततो ब्रह्माय जमानवामपार्वस्थितपत्न्यं जलो पूर्णपात्रस्य जलं ॥ ॐ मा
हं प्रजां परासि च यानः सयावरी स्थन । समुद्रे वो निनयानि स्वपाथो अपीथेति मंत्रमेक
श्रुत्वा पत्न्या वाचयन् स्वयं वा पठन् प्रत्यङ्मुखं निषिञ्च्य जलस्थजलेः पापापनोदार्थमा
त्मनियजमानं पत्नीं च प्रोक्षेत् । पत्नीं तज्जलं बर्हिषि निषिंचेत् । अथवा यजमान एव स्व
वामपाणावुन्नानि बर्हिर्निधाय तत्र दक्षिणपाणिना पूर्णपात्रमादाय माहं प्रजामित्यनेन
तज्जलं प्रत्यङ्मुखं निषिञ्च्य ता आपः समुद्रं गच्छंतीति ध्यात्वा पाणिस्थजले रात्मानं प
त्नीं च प्रोक्षेत् । ततः कर्त्ताग्नेर्वायव्यस्थितः संस्थाजपेनोपतिष्ठेत् । अग्नेत्वन इति

नवग्र-प्र-

३१

वतस्सणां कृत्स्नं गोपायनालोपायनावाबंधुः सुबंधुः श्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चैकैकचक्रिष
यः। अग्निर्देवताः द्विपदाविराटछंदः। अग्न्युपस्थाने विनि० ॐ अग्ने त्वं नो अंतमउत
त्राता शिशो भवा वदुष्यः। वसुदेवो नृसिंहा अर्जुनसिंहा पुमन्मरयिदाः। सनो बोधि
श्रुधी हवमुखाणां अधायुतः समस्मात्। तं त्वारा विष्टदी दिवः सुन्नाय नूनमीम
हमस्विथः। ॐ वमेस्वरश्च मेयज्ञो पवते नमश्च। यत्ते न्यूनं तस्मै त उपयत्तेति रिक्तं
तस्मै ते नमः अग्नये नमः। स्वस्ति श्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां विद्यां बुद्धिं श्रियं वलं। आयु
थं तेज आरोग्यं देहि मे हव्यवाहन देहि मे हव्यवाहनो नमः। ततो ब्रह्मा पितत्रैव स्थि
त्वा एतैरेवोपतिष्ठेत्। ततः कर्त्ता आचारात्। मानस्तोके कुत्सोरुद्रो जगती विभूति
ग्रहणे वि० ॐ मानस्तोके तनये माने आयौ मानो गोपुमानो अश्वपुरीरिषः। वीरा

३१

मानोरुद्र भामितोर्वधीर्हविर्भूतः सरमिता हवामहे। इति स्तुतविलम्बेन विभूतिं
गृहीत्वा ॐ आयुषं जमेदग्नेरिति ललाटे कश्यपस्य आयुषमिति कंठे अगस्त्य
स्य आयुषमिति नाभ्यां यद्वानां आयुषमिति दक्षिणस्कंधे तन्मे अस्तु आयु
षमिति शिरसि धारयेत्। ततः कर्त्ता परिस्तरणानि विस्तृज्याग्निं पश्चिमुत्तरं परि
ष्वप्युष्पादिभिरलंकृत्य नैवेद्यतां बलं चानि वेद्यदक्षिणां दत्त्वा च रुस्थाल्यादि प्र
क्षाल्य पूर्वक्रमेण दंडं दृश उल्लजेत्। अथ मंडपस्थाने पंचरंगैः स्वस्तिकं कृत्वा च
तुष्पाददीर्घचतुरस्रं सौत्ररुद्रं तत्र पीठं निधाय तत्रोदगग्रान् समूलान् हरितदंभा
ना स्तीर्य तत्र सामात्यं यजमानं प्राङ्मुखमुपवेश्याचार्यः कृत्वा विभिः सह मंगलवा
द्यैरभिषेकं कुंभोदकं पात्रांतरं आदाय प्रत्यङ्मुखः स्तिष्ठन्सपलाशयौ डंबर्याद्व्या

नवग्र. प्र.

३२

प्रसन्नज इत्युच्यते च सक्त्या त्रिरुणस्त्रिष्टुप्. ७७ प्रसन्नजो हृदनीगभीरुब्रह्मपियं वरुणा यम्
ताया विभोजघानशमिते वृमोपस्तिरे एथिवी सूर्याय। वने पुन्यं त रिक्षं नानावाजमर्कस्य यजु
स्त्रियासु। हस्तक तु कुरुणा अश्वं ग्निं दिवि सस्रमदधात्ताममदो। नीचीनवारं वरुणः कवधं प्रम
शारवया सहिरण्यपवित्रया सकुशद्वोपलुवया हस्तमंतभायोदकष्टष्टिस्त्रिंशतिभि
र्वारुणीभिः पावमानीभिरन्याभिश्च शांतिपवित्रलिंगाभिर्ग्रहाभिषेकमंत्रैः स्ररास्त्रा
मितिसूक्तेनेमात्रापः शिवतमादतित्वेन देवस्य त्वेति च यजुषा भू भुवस्वरिति च
आहृतिभिरभिषिंचेत्। ते च मंत्राः ॥ आपो हि षेति नवर्चस्य सक्त्या वरीषः सि
धुर्होप आपो गायत्री पंचमीवर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा अत्येदे अनुष्टुभो अभि
षेके वि. ७७ आपो हि षामयो भुव इति क्रक. २ स्वादि षयेति दशर्वस्य सक्त्य मधु
दाः पवमान सोमो गायत्री. ७७ स्वादि षया मदि षया पवस्व सोमधारया। इन्द्राय
पातवे सक्तः। रक्षोहा विश्ववर्षणिरभियो निमयो हतं। इणा सधस्थमासि दत्त
सर्ज रो हसी अंतरिक्षं। तेन विश्वस्य भवन्स्य राजाय वृद्धिर्नृत्तिभूमि। उनत्रिभूमि एधि
वी सुतया यदा दुधं वरुणा वष्ट्या दित। समभिर्णवसंतवर्षतामस्त विषीयेतः अथ यंतवीराः। इमा
सूक्ष्मास्तस्य श्रुतस्य महो मायां वरुणस्य प्रवेचं। माने नैव तस्थिवां अंतरिक्षे वियोममे एथिवी सूर्याय ॥ १॥
इमा मनुक वितमस्य भाषां मही देवस्थान किरा दधर्ष। एकं यदु द्वा नष्टं त्वेनीरा सिंचती रिवनयः वसुदे।

वरुणा यम् ताया विभोजघानशमिते वृमोपस्तिरे एथिवी सूर्याय। वने पुन्यं त रिक्षं नानावाजमर्कस्य यजु
स्त्रियासु। हस्तक तु कुरुणा अश्वं ग्निं दिवि सस्रमदधात्ताममदो। नीचीनवारं वरुणः कवधं प्रम
शारवया सहिरण्यपवित्रया सकुशद्वोपलुवया हस्तमंतभायोदकष्टष्टिस्त्रिंशतिभि
र्वारुणीभिः पावमानीभिरन्याभिश्च शांतिपवित्रलिंगाभिर्ग्रहाभिषेकमंत्रैः स्ररास्त्रा
मितिसूक्तेनेमात्रापः शिवतमादतित्वेन देवस्य त्वेति च यजुषा भू भुवस्वरिति च
आहृतिभिरभिषिंचेत्। ते च मंत्राः ॥ आपो हि षेति नवर्चस्य सक्त्या वरीषः सि
धुर्होप आपो गायत्री पंचमीवर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा अत्येदे अनुष्टुभो अभि
षेके वि. ७७ आपो हि षामयो भुव इति क्रक. २ स्वादि षयेति दशर्वस्य सक्त्य मधु
दाः पवमान सोमो गायत्री. ७७ स्वादि षया मदि षया पवस्व सोमधारया। इन्द्राय
पातवे सक्तः। रक्षोहा विश्ववर्षणिरभियो निमयो हतं। इणा सधस्थमासि दत्त
सर्ज रो हसी अंतरिक्षं। तेन विश्वस्य भवन्स्य राजाय वृद्धिर्नृत्तिभूमि। उनत्रिभूमि एधि
वी सुतया यदा दुधं वरुणा वष्ट्या दित। समभिर्णवसंतवर्षतामस्त विषीयेतः अथ यंतवीराः। इमा
सूक्ष्मास्तस्य श्रुतस्य महो मायां वरुणस्य प्रवेचं। माने नैव तस्थिवां अंतरिक्षे वियोममे एथिवी सूर्याय ॥ १॥
इमा मनुक वितमस्य भाषां मही देवस्थान किरा दधर्ष। एकं यदु द्वा नष्टं त्वेनीरा सिंचती रिवनयः वसुदे।

परिपोधा तमोभवमं हि षो वृहंतमः। पर्षिराधो मघो नां। अथ्यर्षमहानां देवानां वीतिमं ध
सा। अमिताज सुतश्रवः। त्वामच्छाचरामसितदिदर्थं दिवे दिवे। इंदो त्वेन आशसः ॥ १॥ पु
नार्तिंति परिस्फुतं सोमं सूर्यस्य इहिता। वारंणशश्वता तना। तमीमण्वीः समयं आगृत्वा
तियोषणोदरा। स्वसारः पौर्ये दिवि। तमीहि न्वंत्ययुवोधमंति बाकुरं दृतिं। त्रिधातुवार
णं मधु। अभी २ मम द्या उत श्रीणंति धेनवः शिशुं। सोममिन्द्राय पातवे ॥ २॥ शंनु
इंद्रातीति पंचदशर्वस्य सक्त्य वसिष्ठो विश्वे देवास्त्रिष्टुप्. शंनु इंद्राग्नी भवतामव
भिः शंनु इंद्रा वरुणा रातहव्या। शमिंद्रा सोमा सुवितायुरांयोः शंनु इंद्रा पूषणा वाजसा
नो। शंनो भगः शमुनः शंमो अस्तु शंनः पुरं धिः शमु संतुरायः। शंनः सत्यस्य सवम
स्य शंसः शंनो अयमा पुरुजातो अस्तु। शंनो धाता शसु धर्ता नो अस्तु शंनु उच्यते
२२ अस्येदिंद्रो मदेष्वा विश्वा वृत्राणि जिघ्रते। शरो मघानमं हते।

नवग्र-प्र

३३

वतुस्वधाभिः। शंरोदसीदृहतीशंनोअद्रिः। शंनोदेवानांसुहृवानिसंतु। शंनोअग्निज्योति
रनीकोअस्तुशंनोमित्रावरुणावश्विनारां। शंनःसुकृतासुकृतानिसंतुशंनइषि
रोअभिवातुवार्तः। शंनोद्यावापृथिवीपूर्वदूतोशमंतरिक्षंदृशयेनोअस्तु। शंनोआ
षधीर्वनिनोभवंतुशंनोरजसस्पतिरस्तुजिष्णुः॥१॥ शंनइंद्रोवसुभिर्देवाअस्तु
शमोदित्येभिर्वरुणःसुशंसः। शंनोरुद्रोरुद्रभिर्जलापः। शंनस्त्वष्टाग्नाभिर्हिहय
णोतु। शंनःसोमोभवतुब्रह्मशंनःशंनोयार्वाणःशमुसंतुयज्ञाः। शंनःस्वर्णो
मितयोभवंतुशंनःप्रसवः। शंनस्त्ववेदिः। शंनःसूर्यउरुवधाउदेतिशंनश्चतस्रःप्रदि
शोभवंतु। शंनःपर्वताध्रुवयोभवंतुशंनःसिंधवःशमुसंतुवर्षः। शंनोअदितिर्भवतुवत

३३

भिःशंनोभवंतुमरुतःस्वर्कः। शंनोविष्णुःशमुपूषानोअस्तुशंनोभवित्रंशम्वस्तवायुः। शं
नोदेवःसवितात्रायमाणःशंनोभवतुषसाविभातीः। शंनःपर्जन्योभवतुप्रजापत्यःशंनः
क्षेत्रस्यपतिरस्तुशंसुः॥२॥ शंनोदेवाविश्वदेवाभवंतुशंसरस्वतीसहधीभिरस्तु
शमभिषाचःशमुरातिषाचःशंनोदिव्याःपार्थिवाशंनोअथाः। शंनःसत्यस्य
पतयोभवंतुशंनोअर्वतःशमुसंतुगावः। शंनःक्रमवःसुकृतःसुहस्ताःशंनोभ
वंतुपितरोहवेषु। शंनोअजयकपादेवोअस्तुशंनोहिबुधयः३शंसमुद्रः। शंनोअ
पानपोदेवोअस्तुशंनःपृथिवीभवतुदेवगोपा। आदित्योरुद्रावसवोजुषतदंब्रह्म
क्रियमाणनर्वायः। शंनोभवंतुनोदिव्याःपार्थिवासो गो जाताउतयेयज्ञियासः।
येदेवानांयज्ञियायज्ञियानांमनोर्यजत्राअमृताकृतज्ञाः। तेनोरासंतामुरु

नवग्रहः

२४

गायत्र्ययुग्मं पातस्वः स्तिभिः सदानः ॥ ३॥ पवित्रं ते विततमिति पंचवर्गस्यो गिरमः
पवित्रः पवमानसो मे प्रसीदती ॥ ४॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्य ते प्रसुर्गात्राणि पथेषु वि
श्वतः ॥ अतः प्रतनूनं तदामो अश्रुतेश्च तां संहृतं स्तसमो शत ॥ तपोऽप्यवित्रं विततं
दिवस्पदेशो च तो अस्य तंतवो व्यस्तिरन् ॥ अवेत्यस्य पवीतारमाशवा दिवस्पृष्टमधि
तिष्ठंति चेतसा ॥ अवरुचडुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा विपति धुवनानि वाजयुः ॥ माया
विनोममिरे अस्य मायया नृवक्षसः पितरो गर्भमादधुः ॥ गंधवद्व्या पदमस्य रक्ष
ति पाति देवानां जनिमान्यदुतः ॥ गृह्णाति रिषु निधया निधार्पतिः सुकृत्तमा
मधुना मधुमाशत ॥ हविर्हविष्मोमहि सद्देव्यं न भो वसानः परियास्य धरं ॥ राजा
पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रं हृष्टिर्जयसि श्रवो हृद ॥ १॥ ॥ अथ ग्रहमंत्राः ॥

६

२४

ग्रहाणां दिरादित्यो लोकरक्षणकारकः ॥ विषमस्थानसंभूतां पीडां हरतु ते रविः ॥ १॥
रोहिणीशः सधामूर्तिः सधागात्रः सधाशनः ॥ विषमस्थानसंभूतां पीडां हरतु ते विष्णुः ॥
२॥ भूमिपुत्रो महातेजा जगतां भयकृत्सदा ॥ वृष्टिं रुद्रुष्टिं हृत्तन्निपीडां दहतु ते रुद्रः ॥ ३॥
उत्पाततृपाजगतां चंद्रपुत्रो महाद्युतिः ॥ सूर्यप्रियकरो विद्वांस्पीडां दहतु ते बुधः ॥ ४॥
देवमन्त्री विशालाक्षः सदा लोकहितैरतः ॥ अनेकशिथ्यसंयुक्तः पीडां हरतु ते गुरुः ॥ ५॥
देवमन्त्री गुरुस्तेषां प्राणदश्च महोमतिः ॥ प्रसुस्ताराग्रहाणां च पीडां हरतु ते शुकः ॥ ६॥
सूर्यपुत्रो दीर्घदेहो विशालाक्षः शिवप्रियः ॥ मंदवारः प्रसन्नात्मा पीडां दहतु ते शनिः ॥ ७॥
महाशिरामहावक्रो दीर्घदंष्ट्रो महाबलः ॥ अतनश्चार्धकेशश्च पीडां दहतु ते मरुतः ॥ ८॥
अनेकवर्णश्च शतशोथसहस्रशः ॥ उत्पानतृपो जगतः पीडां दहतु ते शिखी ॥ ९॥

नवग्रहं प्र०

३५

देवमंत्राः॥ सरास्त्वामभिषिंचंतु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॥ वासुदेवो जगन्नाथस्तथासं
कर्षणो विधुः॥ १॥ प्रद्युम्नश्च निरुद्धश्च संवतु विजयायते॥ आखंडलो ग्निर्मगवान्य
मो वै निर्ऋतिस्तथा॥ २॥ वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः॥ ब्रह्मणः सहिताः
सर्वदिक्पालाः पांतु ते सरा॥ ३॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मधापुष्टिः श्रद्धा क्रियामतिः॥
बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिस्तुष्टिः क्षान्तिश्च मातरः॥ ४॥ एतास्त्वामभिषिंचंतुराहुः
केतुश्चतुर्पिताः देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः॥ ५॥ ऋषयो मुनयो गावो
देवमातर एव च देवपत्न्योऽनुमानागा देत्याश्वा अपरसांगणाः॥ अस्त्राणि सर्वश
स्त्राणि राजानो वाहनानि च॥ औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये॥ ७॥
सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदानदाः॥ एते त्त्वामभिषिंचंतु सर्वकार्यार्थसि

३५ ॥

धये ॥ ८॥ एतैर्मंत्रैः प्रतिमंत्रमभिषिंच्य श्रीसूक्तेन हिरण्यवर्णा हरिणीमित्यादिना इमा
आपः शिवतमादितित्वेन देवस्य त्वेति वयजुषा भूर्भुवस्वरिति व्याहृतिभिर्देवभिषिंच्य श्री
हिरण्यवर्णामिति पंचदशस्य सूक्तस्य कर्दमानंदश्चिकीर्तेदिरासुता ऋषयः॥
श्रीदेवता आद्यास्ति स्मोत्तुष्टुभः तत एका प्रस्तारपंक्तिः ततो द्वे त्रिष्टुभौ ततोष्टा
वनुष्टुभास्त्या प्रस्तारपंक्तिः अभिषेके ॐ हिरण्यवर्णा हरिणीसुवर्णरजतस्रजा
चंद्रा हिरण्यमयी लक्ष्मीजातवेदो मभावह तां मभावह जातवेदो लक्ष्मीमनपगा
मिनीं॥ यस्यां हिरण्यं विंदेयं गामश्वं पुरुषानहं॥ अश्वं पुरुषं रथमध्यां हस्तिना दध्म
वोधिनीं॥ श्रियं देवी मुपदध्ये श्रीर्मा देवी जुषतां॥ कां सोऽस्मितां हिरण्यप्राकारामा
र्द्रां ज्वलंतीं तप्तां तर्पयंतीं॥ पद्मे स्थितां पद्मवर्णां तामिहोपदध्ये श्रियं॥ चंद्रां प्र

नवग्र-

३६

भासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टा मुदारां । तां पद्मिनीमीं शरणं प्रपद्ये लक्ष्मीं मेन
श्यतां त्वां वृणे । आदित्यवर्णे तपसा धिजातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ विल्वः । तस्य फला
नितपसानुदंतु मायां तरयाश्च बाह्या अलक्ष्मीः । उपेतु मां देवसखः किं त्विष्टम
णिना सह । प्रादुर्भूतो स्मिराद्भुस्मिन्कीर्तिमृद्धिं ददातु मे । कृत्स्निपासामलं ज्य
ष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अष्टतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् । गंधद्वारां
दुराधर्षां नित्यपुष्टां करिषिणीं । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियं । मनसः क
ममाकृतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमेन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः । कर्दमेन
प्रजापतामयि संभव कर्दम । श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनी । आपः सृजं
तु स्निधानि विस्तीर्तव मे गृहे । त्विदं देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले । आद्रोय करिणी
मा

३६

यष्टिं सुवर्णां हेममालिनीं । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो मया आवह । आद्रोय करि
णीं पुष्टिं पिंगलां पद्ममालिनीं । चंद्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो मया आवह । तामजा
वह जातवेदो लक्ष्मीं मनपगामिनीं । यस्यां हिरण्यं प्रभृत्तंगा वोदास्योऽश्वान् विदेयं
पुरुषानहं ॥ ऋक् १५ ॥ इमा आपः शिवतमा इमाः सर्वस्य भेषजीः । इमाराष्ट्रस्य व
ह्नीरिमाराष्ट्रं तामृताः । याभिरिंद्रं मथ्य पिबत्प्रजापतिः सोमं राजानं वरुणं य
मं मनु । ताभिरिंद्रं पिबन्ति चामित्वा महं राजां त्वमधिराजो भवेह । महातत्त्वाम
हीनां सम्राजं वर्षणीनां । देवीं जनित्र्यजीजनं इंद्राजनित्र्यजीजनं तं । देवस्य
त्वामवितुः प्रसवे श्विनो ब्राह्म्यां पूष्यो हस्ताभ्यां मृगशिरास्तैजसां सूर्यस्य वव
मंदं स्यं द्रियेणाभिषिचामि । बलाय श्रियं यशसे न्नायाय ॐ भूभुवः स्वः ॥ इति
देवस्य ० भूमिं स्वये भेषज्येन वीर्यायां न्नायायाभिषिचामि । देव ० अश्विनो भेषज्येन तेजसे ब्रह्मव
र्षमायाभिषिचामि । देव ० इंद्रं सूर्यां पूष्यां द्रिये यशसे बलायाभिषिचामि ।

श्वेताहवस्त्रयुगं गंधमाल्याभरणानि विभूयात्ततः

ग्रहम. प्र.

३५

मंत्रैरभिषिंचेत्. ततोभिषेकशालायागेवाभिषिक्तयजमानः. पूर्वादिदिक्षु विदिक्षु
व वित्रान्तैराचार्यो दिग्देवताभ्यां बलिमुत्क्षिपेत्. तत्रैवं. अग्न्यायतनस्य समं
तादिक्षु विदिक्षु च माषभक्तवकिं सदीपं दिव्यां केभ्यो दद्यात्. ॥ ज्ञातारमिंद्रं ग
र्ग इंद्रं स्त्रिष्टुप्. इंद्रं प्रीत्यर्थं वकिं दाने. ॐ ज्ञातारमिंद्रं मवितारमिंद्रं हव हव स
हवं शरमिंद्रं. ह्योमिशक्रं पुरुङ्गुतमिंद्रं स्वस्तिनो मिधवाधा त्विंद्रः. इंद्राय
सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय एष माषभक्तवकिं नमः. ॥ नो इं
द्रं दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम यजमानस्य वासकुटुंबस्यायुः कर्ता शांतिकर्ता शुभ
कर्ता भवेति पुष्पाक्षतजलानि पूर्वाभिमुखं स्तुजेत्. अग्निं हृतं कण्वा मेधा
तिथिरग्निर्गायत्री. अग्निं प्रीत्यर्थं बलि. ॐ अग्निं हृतं कण्वा मेधा

३७

विश्वेदेव सं. अस्य यज्ञस्य सकृत्तु. अग्नये सांगायेत्यादि. सो अग्ने इति. ततो दक्षिणे
यमाय सोमं यमो यमो नुष्टुप्. यमप्री. ॐ यमाय सोमं सनुत यमाय जुता हविः. य
मं हयज्ञो गच्छत्यग्निं हृतो अरं कृतः. यमाय सांगायेत्यादि. ततो नैऋत्यां मौषुणा
घोरः कण्वा निऋतिर्गायत्री. निऋतिप्री. ॐ मौषुणः परापरा निऋतिर्हृणावधी
त्. पदीष्टतृष्ण्यामह. निऋत इत्यादि. ततः पश्चिमे. तत्वायामिशुनः शोपोव
रुणस्त्रिष्टुप्. वरुणप्रीत्य. ॐ तत्वायामिब्रह्मणा वंदमानस्तदाशस्तं यजमानो
हविर्भिः. अहं कमानो वरुणे हवो ध्युरुशंसमान आयुः प्रमोषीः. वरुणायेत्यादि.
सा वरुण. ततो वायव्ये. तत्वायामिशुनः शोपोव. वायुप्री. ॐ तत्वायव्ये तस्य त
त्त्वज्जाभातरदुत. अवां स्यावृणीमहे. वायव इत्यादि. ततः उत्तरे. सोमो धेनुंगौत

नवग्र-प्र-

३८

मः सोमस्त्रिष्टुप् सोमप्री० ॐ सोमो धेनुं सोमो अर्वतमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं दधाति ।
सादन्यविदर्थे सुमेर्यपितृश्रवणं यो ददाशतस्मै । सोमायसांगयेति० सो सोमदिशांरु
इशान्यां० तमीशानंगौ तमइशानोजगती० इशानप्रीत्य० ॐ तमीशानं जगत्स
स्थुषस्पतिं धियं जिन्वमवसेदूमहेवयं । पूषानो यथा वेदसामसं ह्यधेरसितापायु
रदब्धः स्वस्तये । इशानायेत्यादि० सो इशानदिशांरु० ततो इशानपूर्वयोर्मध्ये
आयंगोः सार्यराज्ञी अनंतो गायत्री० अनंतप्री० ॐ आयंगोः पृश्निरक्रमीदसदन्मा
तरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्वः । अनंतायसांगयेत्यादि० सो अनंतदि० केचित्तु० तत्र
स्थाना पृथिवी मेधांति धिर्भूमिर्गायत्री० भूमिप्री० ॐ स्थाना पृथिवी विभवानुक्षरा
निवेशनी । यछानः शर्मसप्रथः । भूम्येसांगयेस० स्थाना पृथिवीत्यनेनानंतवकि

३८

माङ्गः । ततः पश्चिमनैर्ऋतमध्ये ब्रह्मजज्ञानंगौ तमो वामदेवो ब्रह्मा त्रिष्टुप् ब्रह्मप्रीत्य
र्थवकि० ॐ ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विर्सीमृतः सुरुचो विनो विः । सवुधिया उपमा
अस्य विष्ठाः सतश्च यानि मसतश्च विवः । ब्रह्मणे सांगयेत्यादि० सो ब्रह्मणे दिशां० ॥ त
तो ग्रहवेद्याः समता तत्र ग्रहबलयादेयाः । तत्र पूर्व० आकृष्णे न हिरण्यस्तुपः सविता
त्रिष्टुप् सूर्यप्रीत्य० ॐ आकृष्णे न रजसावर्तमानो निवेशयन्मुतमत्यं । हिर
ण्यं न सवितारथेना देवो र्यातिभुवनानि पश्यन् । आदित्यायसांगायसपरिवारा
यइश्वराग्निरूपाधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय इमं सदीपं माषमक्वबलिस
मपयामि ति पुष्पांजलिं क्षिपेत् सो आदित्य इमं बलिं गृहाण भूमयजमानस्य
युः कर्त्ता भवेत्यादि० एवमुत्तरत्रापि ततो वेद्याग्नेये । आथायस्व गौतमः सोमागा

नवग्र-प्र-

२९

यत्री-सोमप्रीत्य-ॐ आध्यायस्वसमेतुतेविश्वतः सोमवृष्य-। मवावाजस्यसंगथे। सो
मायसांगाय-उमाब्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि-ॐ अग्निर्मूर्धाविष्णो
गारकोगायत्री-अंगिर्मूर्धा-कप्री-ॐ अग्निर्मूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्याभयं। अ
पारेतासिजिन्वति। अंगारकायेत्यादि- स्कंदम मित्रपाधिदेवताप्रत्यधिदेवता
सहिता- ततः ईशान्या- उदुध्यधं बुधः सोम्यो बुधो बुधस्त्रिष्टय- बुधप्री-ॐ उदुध्य
धंसमनसः सखायः समग्निर्मिधं बहवः सनीकाः दधिकामग्निमुपसंवदेवीमिंद्रावता
वसेनिद्वयेवः। बुधायसां- नारायणविष्णुतृपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि-
ततः उत्तरे। बृहस्पतेगृहसमदो बृहस्पतिस्त्रिष्टय- बृहस्पतिप्री-ॐ बृहस्पते अति
यदयो अहीधुमदिभाति कुरुमज्जनेषु। यद्दीदयं च वसन्तप्रजाततदस्मात्कद्रवि

ततोदसिणे-

३९

णं धेहिनिवं। बृहस्पतेसां- ब्रह्मेन्द्रपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततः
पूर्वे- शुक्रः पारारारः शुक्रोद्विपदाविराट्- शुक्रप्री-ॐ शुक्रः शुशुक्रो उषानजारः प
प्रासमीचीदिवोनज्योतिः। शुक्राय- इंद्रेन्द्राणि तृपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहिता-
ततः पश्चिमे- शमग्निर्मिधं विधिः शनिरुष्णिक्- शनिप्रीत्य-ॐ शमग्निरग्निभिः क
रुचं नस्तपतुसूर्यः। शंवातो वात्वरया अपस्त्रिधः शनैश्चरायसां- यमप्रजापुतिरूपाधि
देवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततो नैर्ऋत्या- कयानोवाभेदेवोराडुगायत्री- राडुप्री-
ॐ कयानश्चित्राहवदती मदादधः सखा। कयाशे विष्टयाहता- राहवेसां- कालसपत्न्या
धिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततो वायवे- केतुं कृण्वन्मधुबंदाः केतुगायत्री-
केतुप्रीत्यर्थ-ॐ केतुं कृण्वन्मधुबंदाः केतवेपशो मया अपरासे। समुषद्विरजायथाः। केतवेसां-

नवग्र. प्र.

४०

वित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहि० ततोवेद्युत्तरतोगणपत्न्योपेनकस्थ-
गणानांत्वाग्नेसमदोगणपतिर्जगती० गणपति० ॐ गणानांत्वागणपतिर्हवामहे
विंक्वीनामुपमेवस्तमं । ज्येष्ठराजब्रह्मणा ब्रह्मणस्पतञ्जानः शृण्वन्मतिभिः
सीदसादनं । गणपतये सांगायत्यादि० ऋद्धिबुधिसहिताये ममाषभक्तवकिं जा
तवेदमेकश्यपोऽर्गात्रिष्टुप् बुर्गाप्रीत्यर्थे ॐ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीय
तो निदेहातिवेदः । सनैः पर्षदतिर्गुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं इरितात्यग्निः ।
डुर्गाये सांगायै सपरिवारायै सायुधायै इमं बलिं स ह । सोऽर्गे मम यजमानस्य
आयुः कर्त्रे सैमकर्त्रे उष्टिकर्त्रे तुष्टिकर्त्रे ऋक्षिकर्त्रे श्व० । तव वायो व्यश्वंगिर
सो वायुर्गायत्री वायुप्री ॐ तव वायव्यतस्पते त्वष्टुर्जामातरडुत । अवांस्थारुणीमहे ।

मदीपमाषभक्त

इमं बलिं गृहाण

४०

वायवे सांगायत्यादि० आदिहस्त आकाशो गायत्री आकाश ॐ आदिस्त्रुतस्थरे तसो
ज्यातिष्पश्यंति वामुर । पुरोयदिध्यते दिवा । आकाशेत्यादि० एषोऽर्घा प्रस्कृण्वो शिव
नो गायत्री अश्विनो प्री० एषोऽर्घा अष्टव्या व्युत्ति प्रिया दिवः । स्तुष्वाम शिवना
वृहत् । अश्विभ्यां सांगायै सपरिवाराभ्यां सायुधाभ्यां सराक्तिकाभ्यां एषमाष
भक्तवलिने मम । सो अश्विनो इमं बलिं गृह्णीत आयुः कर्तारो सै० वास्तोष्पते व
सिष्ठो वास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप् वास्तोष्पति ॐ वास्तोष्पते प्रतिजीनी ह्युस्मान्त्वा
वेशो अनमीवो भवानः । यत्वे महे प्रति तं नो जुषस्व शं नो भवद्विपदे च तुष्यदे ।
वास्तोष्पतयेत्यादि० ततो महाबकिं कुंकुमादिरक्तं रक्तपुष्पादियुतं सदीपं सदक्षि
णं क्षेत्रपालाय दद्यात् । क्षेत्रस्य वामदेवः क्षेत्रपालो नृष्टुप् क्षेत्रपालकप्रीत्यर्थे ०

शं

ग्रहमः प्रः

४१

ॐ क्षेत्रस्यपतिनावयं हितेनैव जयामसि। गामर्षपोषयित्वा सनो मृकातीदृशे। क्षेत्र
पाकाय च तत्र तपिशोचराक्षसशाकिनीडाकिनीवेताकादिपरिवारयुतायमेमाप
भक्तवलिंसमर्पयामि। सोमो क्षेत्रपाक इमं वलिं ग्रहाण भूमयजमानस्य वा
आयुः कर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्ता पुष्टिर्कृष्णस्तुष्टिदोभव। इमं वलिं शृङ्गेण दुर्वा
हृण्णेन वा चतुष्पथेक्षेपयेत्। ततः प्रक्षालितपाद आचम्य सूवासिनीभि
नूराजनं करयेत्। ततो यजमानो भिषेक वस्त्रमाचौर्याय दत्त्वा रवेतां वरं धृत्वा
रवेतं चंदनरवेतपुष्पाणि च धृत्वा भिषेकशालातो ग्रीसमीपमागत्य अग्निर्ग्रह
पीठदेवतानां च पंचोपचारपूजनां ते ग्निं ग्रहां स्त उपदेवताश्च ध्यात्वा अग्न
ये नमः। आदित्याय नमः इति मंत्रैः प्रणवादिभिः प्रत्येकं पुष्पांजलिं समर्पयेत्

४१

ततः आचार्यो देवतोद्वासनं कुर्यात् ॐ भूर्भुवः स्वः आदित्याय नमः आदित्यमुद्वास
यामि। एवं सोमादीनामुद्वासनवाक्यमृद्धं। ततो ब्राह्मणेभ्योजपहोमफलं गृही
त्वा आचार्यादिभ्यो दक्षिणां दद्यात्। तदनंतरं वरणक्रमेण क्रुत्विजः प्रतिनिधये
श्च उदङ्मुखः प्राङ्मुखयजमानहस्ते श्रेयः संपादनं कुर्यात्। तच्चैवं शिवा आ
पः संत्वितियजमानहस्ते जलक्षिपेत्। सोमनस्यमस्त्विति पुष्पं। अहोतं वा रि
ष्टं चास्त्विति अक्षताने। दीर्घमायुः शांतिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्विति पुनर्जलं।
मया सवन्वियोगेन ग्रहमख आचार्यादिकमंकृतं यदुत्पन्नं श्रेयः तत्तुभ्यमहं
संप्रदेदं। तदनंतरं अग्नेः पश्चिमभागे प्राङ्मुखोपविष्टो यजमानः उदङ्मुखो
नाचार्यादीन् पूजयित्वा वरणक्रमेण दक्षिणां दद्यात्। तद्यथा अघेत्यादिकृत

नवग्र. प्र.

४२

स्वग्रहमखकर्मणः सांगता सिद्धये आचार्यादीन्पूजयिष्ये इति संकल्प्य आदित्यादि
ग्रहस्वरूपिणे आचार्यायेदं पाद्यं मिदं बार्हस्पत्यं वा सोयुगुलमित्यादि गंधपुष्पध
पदीपतांबूलादिदत्त्वा पूर्वोक्तविशेषणं कृतस्य ग्रहमखादिकर्मणः प्रतिष्ठासिध्य
र्थममुकगोत्राया मुकशर्मणे आचार्याय यथाशक्त्यलं कृता इमां सक्तांगां रुद्रदेव
त्यां इदं हिरण्यं अग्निदेवतंतुभ्यमहं संप्रददे इति कुशाक्षतसहितं जलं विप्रह
स्ते निक्षिप्य नममेति वदेत्. विप्रस्तस्वस्तीत्युक्ता. कामस्तुतिं. कइदं कस्मा अदा
दित्यादिकारशाखास्थां पठेत्. अनंतरं क्रुत्विजोऽपि पूजयित्वा संकल्प्य पूर्वकंदक्षिणां द
द्यात्. सूर्यप्रीत्यर्थं मानार्थाय गां. अथर्वित्यर्थः सोमप्रीत्यर्थं शंखं. अंगारूपप्रीत्यर्थं रक्तम
नद्राहं. बुधप्रीत्यर्थं सुवर्णं. बृहस्पतिप्रीत्यर्थं पीतं वासः. शुक्रप्रीत्यर्थं श्वेतमश्वं. श

४२

निप्रीत्यर्थं कृष्णांगां. राक्षप्रीत्यर्थं काठायसं. केतुप्रीत्यर्थं हस्तिनां छागं वेति. तत्र होमक
र्तव्यवस्थया तां दक्षिणां दद्यात्. तत्र मंत्राः कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासि सर्वदा ।
सर्वदेवमयी यस्मादतः शांतिं प्रयच्छमे । १ त्वं पुरासागरोत्पन्ना विष्णुना विधृतः करे. पां
चजन्यं प्रदास्यामि ह्यतः शांतिं प्रयच्छमे. २ धर्मस्त्वं वृषभरूपेण जगदानंदकारकः अष्ट
मूर्तेरधिष्ठानमतः शांतिं. ३ हिरण्यगर्भगर्भस्थं. ४ पीतवस्त्रयुगं यस्माद्वाकदे
वस्य वल्लभं. प्रदानात्तस्य तो विष्णुरतः शांतिं प्रयच्छतु. ५ विष्णुस्त्वमश्वरूपेण यस्मा
दमृतसंभवः । चंद्रार्कवाहनो नित्यमतः शांतिं प्र. ६ येन त्वं पृथिवी सर्वाधेनो वै कृष्ण
सन्निभः. सर्वपापहरा नित्यमतः शांतिं. ७ यस्मादायसकर्मणि त्वदधीनानि सर्वदा ।
लांगलाद्यायुधादीनि तस्माच्छांतिं. ८ यस्मान्नं छागयज्ञानां अंगत्वेन व्यवस्थितः

नवग्र-प्र-

४३

यानं विभावसोर्नित्यमतः शांतिं प्रयच्छमे. ८ यस्मादयमस्य मणिर्वंदनीनां निर्वर्त
इति. एषामर्थानां विषममूल्यकत्वेऽपि न्यूनतामवश्यः सवर्णदानेन लभसाम्यसं
पादनीयं. उक्तदक्षिणानामभावे सर्वस्य स्तुतिः करं हिरण्यमेव दद्यात्. अतो नात्र
मूलाध्यायोक्तमूल्यदानं. सर्वस्मिन्पक्षे आचार्याय हि गुणं दद्यात्. ततः कां स्य पा
त्रगतभाज्यमवेक्ष्य. रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रति चक्षणाथ. इंदो माया
भिः प्रतिरूपं दयते युक्ता ह्यस्य हरयः शतादृशा. आज्यं सराणां भाहार आज्यं देवा
प्रतिष्ठिताः इति मंत्रं जपित्वा तदाज्यं सदक्षिणं ब्राह्मणाय दद्यात्. ततो नाना
नाम गोत्रेभ्यो शर्मभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दीनानां भ्यश्च यथाशक्ति भूयसीदक्षिणां
नाना

आज्यं तेजः स कुक्षिं माज्यं पापहरं ३

४३

रातु मुत्सृजेन ममेति सकृदास्य तजलं क्षिप्त्वा. ०० तत्सदिति वेदेत्. प्रधानाहुतयस्ता
वतो ब्राह्मणान् भोजयेत्. यावंति दैते हुतिराता नितावतो वा. यावंति तत्सहस्रा
णितावतो वा. ततोऽग्निं संपूज्य गच्छ गच्छ सरश्चेति अग्निं विसृज्य ग्रहदेवताश्च
यांतु देवगणा इति विसृज्य आचार्याय दद्यात्. ततः कृतस्य ग्रहभरवादिकर्मणः
संपूर्णता सिध्येत् यथोपपन्नेन यथाकालं नाना गोत्रान्तानां शर्मणो मुक्तसंख्या
ब्राह्मणान् भोजयिष्ये इति संकल्प्य यथाकालं ब्राह्मणान् भोजयेत्. मुक्तवक्ष्य
यथाशक्ति दक्षिणां दत्त्वा प्रार्थयेत्. संकल्पानंतरं ब्राह्मणभोजनसंकल्पः ब्रह्मा
र्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतं. ब्रह्मेव तेन गतं तव्यं ब्रह्म कर्म समाधिना

नवग्र. प्र.

४४

चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचभिरेव च. दूयते च पुनर्द्वाभ्यां संभवे विष्णुः प्रसीदतु. म
यायत्कृतं यथा कालं यथादेशं यथाज्ञानं यथाशक्ति च ग्रहमण्डलं कर्म तेन श्रीपर
मेश्वरः प्रीयतां ॐ तत्सद्ब्रह्मा र्पणमस्तु. इति कुशजलं क्षिपेत्. ततः ब्राह्मणान्
चंदनाक्षतपुष्पवस्त्रतांबूलदक्षिणाभिः पूजयित्वा अंजलिं बध्नामयायत्कृतं ~~मया~~
ग्रहमण्डलं कर्म तत्कालहीनं शक्तिहीनं शक्तिहीनं श्रद्धाहीनं भवतां ब्राह्मणानां
वचनात्सर्वसंपूर्णमच्छिद्रं वास्तु. इति प्रार्थयेत्. तः संपूर्णमच्छिद्रमस्त्विति सर्ववदे
युः। इत्याद्याशिषो गृहीत्वा तान् संप्रार्थ्य. प्रणिपत्य. यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या न प्रोय
ज क्रियादिषु. न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वंदे तमच्युतं. प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रव्य
विता धरेषु यतः स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णस्यादिति श्रुति इत्युक्ता. न्यूनातिरि

४४

क्ताच्छिद्रार्थमच्युतानंतं गोविंदं तनामत्रयं जपेदिति पारिजाते. ग्रहयज्ञफलं श्रीविष्णु
विसमर्थस्वयं दृष्टमनाः वंधुभिः सह भुंजीत। अयं चाश्वलायनगृह्यपरिशिष्टोक्तो
ग्रहमण्डलः। स्मार्त्ताग्निमतां आश्वलायनानामेव। बह्वल्यं वा स्वगृह्योक्तं यस्य कर्म
प्रनोदितं। तस्य तावतिशास्त्रार्थकृतं सर्वकृतं भवेत्. इति वचनात्. एवमन्येषां
मपि यदा स्वगृह्यादावुक्तस्तदा स एव. येषां न स्वगृह्यादौ नोक्तं स्तोत्रं वा जलं वा दिग्म
त्युक्ता मस्तु. पुराणां क्तावानुष्ठेयः। स्मृत्यादेसाधारण्यादिति दिक्. ॥ ॥ ॥
इति श्रीनारायणमहकृते प्रयोगरत्नेन नवग्रहमण्डलप्रयोगः समाप्तः ॥ श्रीः ॥ ७॥
शंके १०२६ रक्ताक्षी भाद्रपदशुक्लपंचम्यां जडियारव्यरामचंद्रेण लिखितमिदम्
श्रीसप्तकोटीश्वरार्पणमस्तु. ॥ ॥

